

**СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ПИРОТА
И ОПШТИНА БАБУШНИЦА,
ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА
ПАЛАНКА**

- нацрт -

Септембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Мр Владан Васић

Савет за развој урбаног подручја

Мр Владан Васић, Градоначелник града Пирота, члан Савета
Милош Цолић, заменик Градоначелника града Пирота, заменик члана
Ивана Стојчић, Председник општине Бабушница, члан Савета
Крситина Јовановић, заменик Председника општине Бабушница, заменик члана
Горан Миљковић, Председник општине Бела Паланка, члан Савета
Мирослав Маринковић, заменик Председника општине Бела Паланка, заменик члана
Владица Димитров, Председник општине Димитровград, члан Савета
Зоран Геров, заменик Председника општине Димитровград, члан Савета, заменик члана
Драгана Стојановић, директорка, Регионална развојна агенција “Југ”
Татјана Панић Живковић, менаџерка сектора за инфраструктуру и одрживи развој, Регионална развојна агенција “Југ”, заменик члана

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Бојан Пешић, начелник одељења за урбанизам, стамбено-комуналне послове, грађевинарство и инспекцијске послове, Град Пирот
Милош Цолић, заменик градоначелника града Пирота, Град Пирот
Славиша Тошић, просторни планер, ЈП за планирање и уређивање грађевинског земљишта Пирот
Наталија Дедић, ЈП за планирање и уређивање грађевинског земљишта Пирот
Сава Костић, начелник Одељења за ванпривреду, Град Пирот
Марија Ђошић, руководилац Канцеларије за ЛЕР, Град Пирот
Драган Живковић, већник за инфраструктуру и заштиту животне средине, Општина Бела Паланка
Марија Анђелковић, већник за средње и високо образовање, омладину, спорт и националне мањине, Општина Бела Паланка
Вања Пенић, саветник на пословима заштите животне средине, Општина Бела Паланка
Мирјана Минић, аналитичар за промоцију туристичке понуде, Туристичка организација Бела Паланка
Милан Искренов, помоћник председнице општине Бабушница, Општина Бабушница
Владан Савић, начелник Одељења за привреду, локални економски развој и јавне набавке, Општина Бабушница
Драган Манчев, већник, Општина Димитровград
Саша Манчев, Канцеларија за ЛЕР, Општина Димитровград
Драгана Стојановић, директорка, Регионална развојна агенција “Југ”
Татјана Панић Живковић, менаџерка сектора за инфраструктуру и одрживи развој, Регионална развојна агенција “Југ”

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	19
5.1	ДРУШТВО	19
5.1.1	Демографија	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	20
5.1.3	Становање	21
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	22
5.2	ЕКОНОМИЈА	24
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	24
5.2.2	Привреда и пословно окружење	25
5.2.3	Туризам и култура	26
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	27
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	27
5.3.2	Урбано подручје	28
5.3.3	Природно окружење	31
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	33
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура	36
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	37
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	39
5.4.1	Пристап управљању	39
5.4.2	Извори финансирања	42
5.4.3	Транспарентност и информисање	43
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	44
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	44
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	45

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	47
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	48
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	50
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	52
7.1	ВИЗИЈА	52
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	52
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	61
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	61
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	63
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	65
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	65
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност	65
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	65
8.3.4	Друштвено благостање	65
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	65
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	66
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	68
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	74
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	82
12	ИЗВОРИ	85
13	АНЕКСИ	88
	АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	89
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	103
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	106
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	107

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја) у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више

актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;

- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја),

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује “нијансираније” разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејкхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде стратегије касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегије ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- **Подршка путем ресурса:** Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- **Технологија и иновације:** Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије “паметних градова” омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- **Партиципација заједнице:** Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- **Доношење одлука засновано на подацима:** Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- **Развијање капацитета и сарадња:** Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени

различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40. Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију

различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

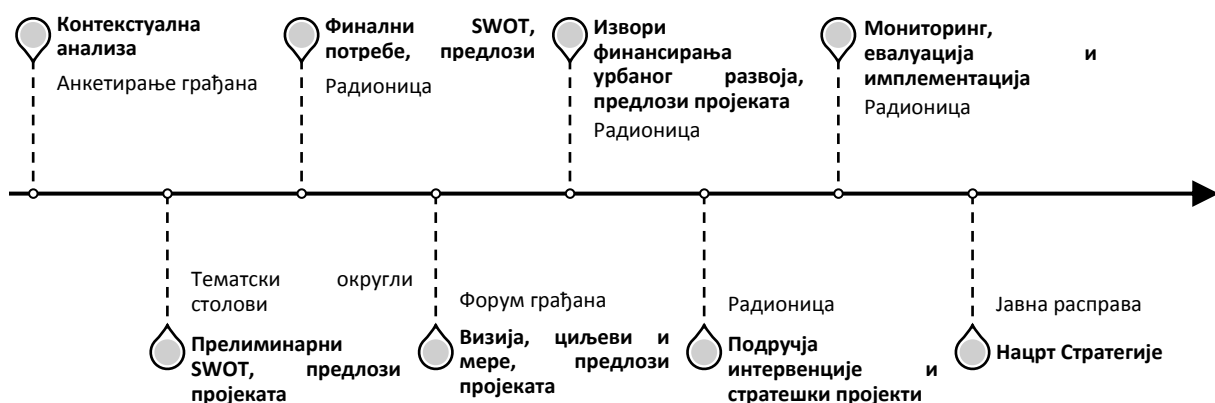
Организација процеса израде Стратегије подразумева координацију сарадње између различитих сектора и нивоа управе, олакшано вођење комуникације са учесницима процеса планирања, успостављање мрежа управе и актера на обухваћеном урбаном подручју и са окружењем, као и укључивање локалне економије, представника јавних институција, образовања и науке, и других релевантних актера у планирању и спровођењу програма и пројеката урбаног развоја.

2.4 КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Процес израде Стратегије је покренут 2022. године. Формални поступак је започет потписивањем изјаве о партнерству ЈЛС за аплицирање. Следило је доношење Одлуке о приступању изради Стратегије, коју су пратили Решење о образовању Савета за развој урбаног подручја, Решење о формирању радне групе за израду стратегије и потписивање партнерског споразума између ЈЛС. Након успостављања институционалног оквира, започет је процес израде стратегије. Задатак је био да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, и да се мапирају подручја интервенције и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Кораци у процесу израде Стратегије су били следећи (Гrafички приказ 1):

- 1) Контекстуална анализа по тематским областима;
- 2) SWOT анализа кроз идентификовање кључних проблема урбаног и територијалног развоја и процену потреба;
- 3) Визија, циљеви и мере;
- 4) Извори финансирања;
- 5) Приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти;
- 6) Мониторинг, евалуација, имплементација Стратегије и управљачки механизми.

Гrafички приказ 1 Кораци у процесу израде стратегије

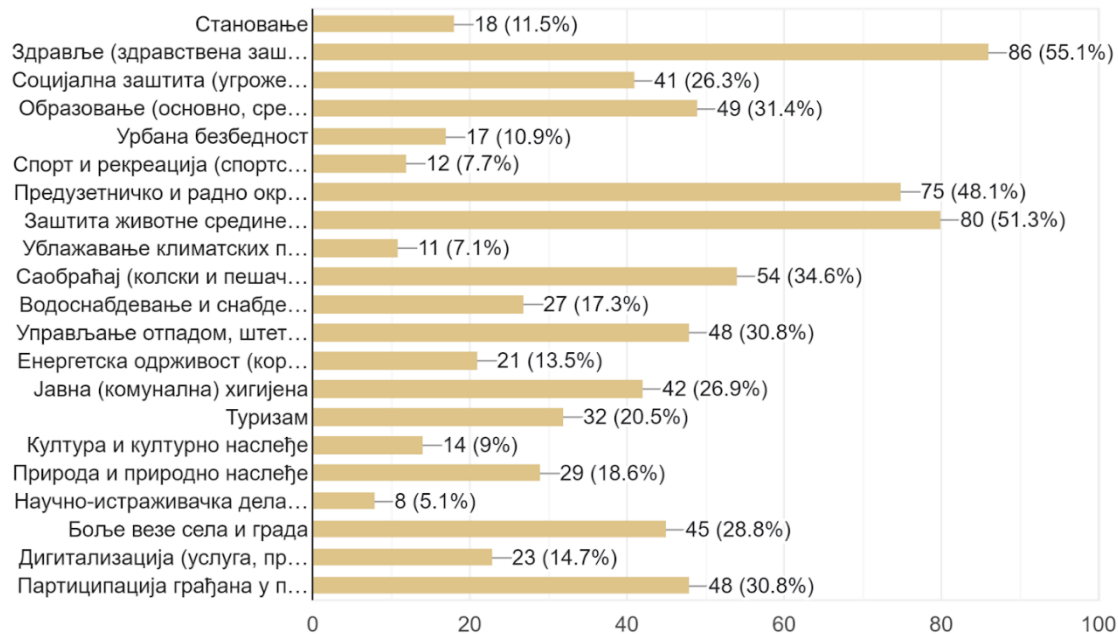
У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и

јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкета грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

Прилог 1 Резултати анкета грађана

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

156 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски округли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера, што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
 - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
 - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
 - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

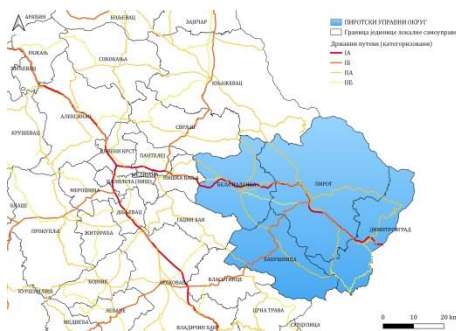
4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

Урбано подручје Града Пирота се у потпуности поклапа са границама административног Пиротског управног округа, односно Пиротске области. Налази у југоисточном делу Србије, на северу се граничи са Зајечарским, на северозападу са Нишавским, а на југозападу са Јабланичким округом, на југу и истоку се највећим делом граничи са Бугарском. У састав овог урбаног подручја улазе, поред Града Пирота (1.232 km²) и општина Бабушница (529 km²), Бела паланка (517km²) и Димитровград (483 km²), укупне површине 2. 761km² (Графички приказ 2).

Графички приказ 2 Положај Урбаног подручја

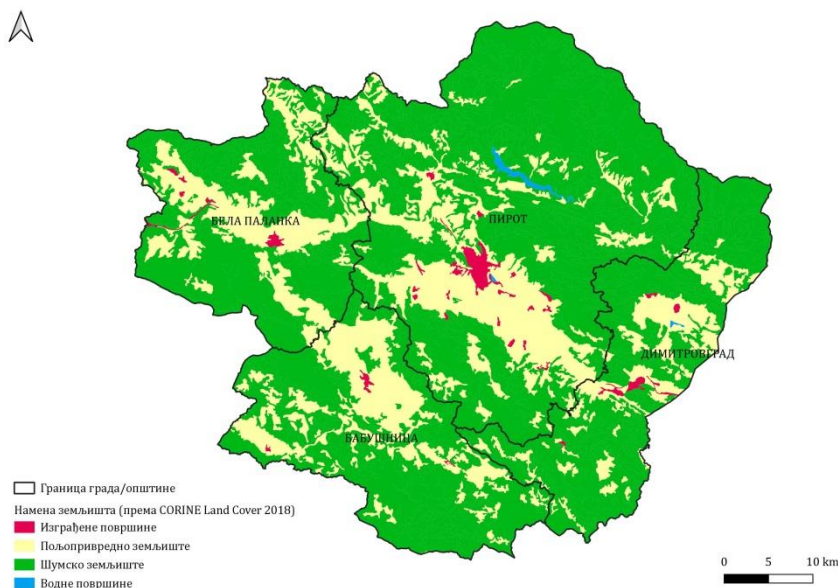
Простор се налази на значајној међународној трансверзали - крак коридора 10, који повезује Европу са Азијом, на путу Београд – Ниш – Софија – Истанбул, и то на његовој последњој деоници кроз Србију (Графички приказ 3). Центар Области Пирот је удаљен 75km од Ниша, односно Софије и 33km од граничног прелаза Градина код Димитровграда. Положај Града Пирота на међународној трансконтиненталној магистралаи, имао је утицај на досадашњи развој, а и данас представља један од значајних фактора његовог даљег економског и културног развоја. Помиње се још у старим римским картама из II века н.е. као Mutatio Turres, Грци га називају Pigos, док му Срби у XIV веку дају име Пирот. Ова територија је још од античког периода била важна тачка у повезивању Истока и Запада Европе и Азије. И мада само Балканско полуострво спаја Европу са југозападном Азијом, њен значај је увећан саобраћајницом долином Нишаве.

Графички приказ 3 Саобраћајна повезаност Урбаног подручја

Пиротска котлина представља удолину реке Нишаве која тече између јужних падина Сврљишких планина и Суве планине. Ова композитна, полигенетска долина предиспонирана је главним нишавским раседом дуж којег су стваране потолине Нишке и Белопаланачке котлине. Раседним линијама и зонама одређен је правац усецања реке Нишаве, најпре језерским отоком, касније, наслеђеном долином Нишаве, насталом њеним усецањем у централну језерску раван. Тако су на странама њене долине заостали трагови плио-квартарних, наслага насталих као остаци некадашњих језерских тераса, које је већим делом еродовала Нишава, стварајући шест алувијалних равни, или речних терасе. Изразито велика временска неравномерност вода (водни режими су бујични, при чему су посебно неповољни режими малих вода), неуређени речни токови, - степен заштите од поплава је незадовољавајући. Реке пиротског краја углавном су планинске, изузев реке Нишаве, која је равничарска река са извесним колебањима. У Пиротској котлини сталне притоке Нишаве постају од крашких врела која избијају по њеном ободу. Врела су храњена водама река понорница, па Крупачко и Градишко врело добијају воду понорнице Одоровачке реке, док извори Боклуце, који избијају у равни котлине, настају од понорница које се спуштају са Влашке планине. Само подручје Града Пирота окружено је са севера и североистока Старом планином, са највишим врхом Миџором (2.169m.n.v.), Јужни и југозападни руб Пиротске котлине чине огранци Влашке планине (1.442m.n.v.), и Суве планине (1.809m.n.v.), а северозапад Пиротске котлине окружују огранци Сврљишке планине (1,334m.n.v.) (Графички приказ 4). Простор урбаног подручја се налази под утицајем умерено-континенталне климе, чије су главне карактеристике топла лета и хладне зиме са довољним и релативно правилним распоредом падавина током године, флувијални процес са, јачим или слабијим интензитетом, константно одвија се и данас, са појачаном ерозијом у вишим деловима терена, односно акумулацијом у нижим. Велики потенцијал подручја је у водама данас није искоришћен. Завојско језеро је јединствен водени и енергетски ресурс. Вода у језеру служи за производњу струје, која је по квалитету високе А категорије и сматра се да може да снабде пет милиона становника. У тој чињеници садржана је њен будући потенцијал.

Према физиономији већина насеља пиротског краја припада збијеном, или тимочком типу спонтано формираних насеља. Ипак, планинска морфологија често је утицала на формирање разбијеног типа села, који се састоји из више махала, на косама, бреговима, брдима, где су сезонска сточарска насеља пресељавањем становништва трансформисана у стална насеља.

Графички приказ 4 Основна намена земљишта

Број становника овог урбаног подручја према попису становништва из 2011. године био је 95.123 становника, док је драматична разлика забележена након Пописа 2022. где је укупни број становника 77.121. са падом од око 19% становника. По локалним самоуправама је ситуација слична. Општина Бела Паланка је демографски осиромашена за 21%, Бабушница за готово 28%, Димитровград 24% и сам Град Пирот за више од 16%. Број домаћинстава је око 2,5% на нивоу функционалног подручја/Области, док је по локалним самоуправама слична у Белој Паланци, мања у Димитровграду (2,3), још мања у Бабушници (2,1) и нешто повољнија у Пироту (2,6). Оваква ситуација указује на изузетно лошу структуру целокупног демографског корпуса урбаног подручја и појединачно локалних самоуправа. У питању су претежно стара домаћинства, малог капацитета обнове и репродукције. (резултати пописа по насељима даће бољу слику о просторној дистрибуцији становништва и потенцијалним половима раста/споријег опадања).

На основу Нацрта Просторног плана Републике Србије 2035, Град Пирот припада категорији средњих и мањих центара у неразвијеним руралним подручјима и деловима пограничних, брдско-планинских и саобраћајно слабо доступних простора, који поседују развојне потенцијале, довољну популациону величину, релативно развијен хумани капитал и јавносоцијалну инфраструктуру, урбаноразвојни континуитет, културни идентитет и слично, и који су наслоњени на секундарне појасеве развоја и саобраћајне коридоре преко којих се просторно-функцијски интегришу и остварују везе са осталим територијама и агломерацијама у регионалном окружењу (зона утицаја веча од 40.000 становника). Налази се на примарном Нишавском појасу развоја – дуж крака Коридора X, на правцу од Ниша ка Димитровграду и Бугарској (Софији).

У типологији насеља већ 1981. године уочава се да великом већином доминирају насеља аграрног типа, те је јасно да је у производњи највећи удео имала пољопривреда у долињским и сточарство у планинским пределима, Већи индустријски центри су били само центри општина (Бабушница, Бела Паланка, Пирот) и насеље Гуленовци које је у склопу општине Димитровград. Промене у функцијским типовима насеља током 21-годишњег периода између 1981. и 2002.

године указују да је дошло до процеса деаграризације великог броја насеља у округу, који је у том периоду био карактеристичан и на ширим нивоима, па и на нивоу целокупне територије републике Србије. Године 2002. уочава се чак 73 насеља у којима доминира секундарни сектор делатности (34,1% свих насеља). Овај број говори о активном процесу индустријализације у округу у посматраном периоду. У великом броју приградских и сеоских насеља у близини центара доминира други сектор делатности. Ова насеља се налазе у близини општинских центара и имају тенденцију гравитирања ка центрима, знатно се повећава удео сталних, а и дневних миграција на релацији село-град, што резултира стварањем зона утицаја највећих насеља округа. Иако нема велики број насеља у којима је највећи удео активног становништва запослен у трећем и четвртном сектору, јавља се велика промена и много већи број становника је запослен у овим тзв. услужним делатностима 2002. године. Градска насеља и центри општина не припадају више индустријском функцијском типу, већ индустријско- услужном (Пирот, Бабушница и Бела Паланка) и услужно-индустријском (Димитровград). Урбано подручје Града Пирота данас има један од најбржих процеса депопулације у читавој Србији. Према попису 2002. године у Пиротском округу постојао је неуобичајено велики број врло малих насеља са мање од 100 становника (94 - 43,9% укупног броја), а тај број је 2011. године, порастао на 131 (61,2% свих насеља). Такође у периоду од 2002. до 2011. године број становника се смањило у 207 од 214 насеља урбаног подручја (96,7%). Број насеља са мање од 10 становника са 7 колико их је било 2002. године се повећао на 23 2011. године.

Највећа предузећа и индустријска постројења у урбаном подручју налазе се у градским насељима и дуж главних саобраћајница, а поготово дуж путничко-железничког коридора Ниш-Софија, који пролази кроз Белу Паланку, Пирот и Димитровград и где се формира регионална осовином развоја Пиротског округа. У структури земљишта доминира пољопривредно земљиште (69.854ha), затим оранице и баште, воћњаци (1.752ha), виногради (1.658ha), ливаде (13.980ha) и пашњаци 32.754ha). Шуме обухватају око 33,80% читаве површине Округа са 90.151ha). Привредна база се углавном налази у центру урбаног подручја - Пироту, где окосницу чини Слободна зона Пирот са индустријском зоном (јавно приватно партнерство) и доминантном фабриком гума Тигар/Michelin. Концепцијска предност Слободне зоне Пирот је изванредна локација са бројним саобраћајним предностима. Велики потенцијал пиротска котлина поседује за производњу здраве хране (данас је у свету и код нас све већа тражња за органском храном; чија тражња је и неколико пута већа од понуде). Туризам је невалоризована делатност са великим потенцијалом. Тренд смањивања броја туриста и броја ноћења већи је него на републичком нивоу, и указује на низак степен искоришћености атракција и потенцијала, али и смештајних капацитета. Пиротска котлина са њеним побрђем, као туристичка дестинација са свим пратећим атрактивним елементима (занатска четврт у Тијабари, оживљавање градића Кале, Завојско језеро са водом богатом белом рибом, Височицом и у Белском реком богатом поточном пастрмком, Стара планина — са природно, нетакнутим, својствима...) који све више постаје једна од значајнијих дестинација на туристичкој мапи Србије. Град Пирот са туристичким дестинацијама Стара планина и Специјални резерват природе Јерма припада категорији туристичког места III категорије, са површином од преко 1.000 km².

Путна мрежа на нивоу урбаног подручја је 925km. У структури доминирају општински путеви (544km), путева I реда је око 120km и II реда око 260km.

Поред свега уочљива је све шира, интензивнија и боља комуникација и сарадња институционалних, привредних и других субјеката са актерима из ужег, регионалног и европског окружења и њихово интересно умрежавање. Такође јачају се и шире разни облици грађанских иницијатива, њихово организовање и партиципирање нарочито када су питању питања одрживог развоја, заштите животне средине итд.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Према подацима из пописа који је обављен 2022. године, на територији развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка (у даљем тексту: Урбано подручје) живи укупно 77.121 становник, од тога у Пироту живи 49.894 становника, у Бабушници 9.182, у Димитровграду 8.075 и у Белој Паланци 9.970 становника. Посматрајући податке из пописа из 2011. године, када је на Урбаном подручју живело 92.479 становника, евидентно је смањење броја становника за 15.358, односно 16.6%, за протеклих 11 година. Најизраженији пад броја становника је у Бабушници, у износу од чак 25.39% (2011. године – 12.307 становника), затим у Димитровграду пад 20,19% (2011. године – 10.118 становника), Белој Паланци пад 17,77 % (2011. године – 12.126 становника) и Пироту где је забележен пад од 13.86% (2011. год – 57.928 становника. Град Пирот и приградска насеља имају благо смањивање броја становника, док у осталим насељима долази до убрзане депопулације и демографског пражњења. Три села на територији града Пирота су остала без сталних становника. У Белој Паланци укупан број становника је у опадању, при чему је број градског становништва у благом порасту 3,35%, а сеоског у великом паду од -29%. На смањење броја становништва утиче наталитет, негативни природни прираштај, као и изражена миграција становништва. Према процени за 2021. годину, на Урбаном подручју стопа живорођених износила је 7, стопа умрлих 24, док је стопа природног прираштаја -17. Миграција становништва на целом Урбаном подручју је веома изражена. Разлози за одласком становништва су углавном економске природе. Део становништва одлази на привремени рад у иностранство, док је присутно и трајно исељавање у друге крајеве државе, нарочито веће градске центре Београд, Ниш, Нови Сад. Постоји још један облик миграција – из села у град, које траје дуги низ година. Унутрашње миграције су биле такве да је број досељених лица у периоду 2019-2021. године износио 938 лица у 2019. години, 882 лица у 2020. години и 1.086 лица у 2021. години. У истом периоду број одсељених лица био је 1.167 у 2019. години, 1.036 лица у 2020. години и 1.224 у 2021. години.

Површина Урбаног подручја износи 2.761km^2 , са укупно 214 насеља, док је просечна густина насељености износила 29 становника по km^2 (Пирот 43, Бабушница 18, Димитровград 18 и Бела Паланка 20 становника по km^2). У територијалном смислу, већа густина насељености је дуж главног коридора Е-80, док су готово потпуно испражњена планинска подручја Старе и Суве планине.

Укупан број домаћинстава према попису из 2022. године на Урбаном подручју износи 31.047, од чега је у Пироту 19.279, у Бабушници 4.297, у Димитровграду 3.469, и у Белој Паланци 4.002 домаћинстава.

У старосној структури становништва од 18-64 година, преовладава радно способно становништво са 59%, међутим забрињава учешће од чак 26% становништва са преко 65 година и само 15% становништва до 17 година старости. Поједина, удаљена, планинска села су на путу изумирања, а у неким више нема становника. Остали социјални показатељи указују да је највећи број домаћинстава са два члана (26%) у градској средини, односно 34% у сеоској и са три члана домаћинства 21% у градској и 13% у сеоској, и високим бројем једночланих

домаћинстава којих у градској средини износи 18%, а у сеоској чак 31%. Највећи број породица има једно дете, укупно 54.04%, док је број породица са двоје деце 41,29%. Број закључених бракова у 2021. години износи 301, а број разведених бракова је 102.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечна зарада запослених без пореза и доприноса на Урбаном подручју у 2021. години износила је 58.257 РСД, што је око 88% у односу на републички просек, који је износио 65.864 РСД. Посебно је изражена разлика у зарадама између градских и сеоских средина. Такође су приметне разлике у зарадама између локалних самоуправа унутар Урбаног подручја. Највећа просечна зарада је у Пироту и износи 61.372 РСД, у Бабушници 52.242 РСД, Димитровграду 50.409 РСД, а најмања у Белој Паланци и износи 48.708 РСД.

Услуге социјалне помоћи

Услуге социјалне помоћи које се пружају корисницима су разноврсне, али нису истоветне на целокупном Урбаном подручју. Највише се пружају услуге помоћ у кући, дневни боравак за децу са сметњама у развоју, лични пратилац деце са сметњама у развоју, остваривање права на материјалну подршку, остваривање права на услуге социјалне заштите и друга права. Поред ових услуга које пружа локална самоуправа и Центар за социјални рад, корисницима се обезбеђују и друге врсте помоћи и подршке преко Народне кухиње, Црвеног крста и невладиног сектора. У 2020. години укупни расходи корисника буџетских средстава за социјалну заштиту на Урбаном подручју износили су 389.518.000 РСД, односно 6% од укупног буџета, што износи по становнику износи 4.719 РСД. Износ по становнику је мањи од републичког просека, који износи 6.238 РСД. Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад на у 2021. години износи 12.383, од чега су жене више заступљене од мушкараца, 6.265 жена и 6.118 мушкараца. Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији износи 15,3% и већи је у односу на републички просек који износи 10%.

У Пироту је развијен систем социјалне заштите, међутим, постоји изражена потреба за новим услугама социјалне заштите, посебно у руралним подручјима, нарочито социјално-едукативним и саветодавно-терапијским услугама, али и услугама помоћи старим лицима, као и потреба за постојањем прихваталишта за социјално угрожене категорије становништва (жртве насиља, бескућници, стари и изнемогли, становници у стању тренутне социјалне потребе и сл). Услуге социјалне заштите које се пружају на територији општине Бела Паланка су Клуб за стара и пензионисана лице, Клуб за пружање едукативних садржаја особама ометеним у развоју, Помоћ у кући која се пружа за одрасле и децу са инвалидитетом и сметњама у развоју. Постоји потражња за услугом лични пратилац детета, прихваталишта за жртве насиља и дневним боравком за децу са тешкоћама док су потребе за услугама према старијима и изнемоглим лицима и делимично за лица са сметњама делимично задовољене. Општина Бабушница издваја највећи проценат средстава за дечију и социјалну заштиту, око 15% укупног буџета. У Бабушници се спроводе две услуге социјалне заштите, помоћ у кући за стара лица и лични пратилац детета, а постоји потреба за новим услугама, као што је дневни боравак за децу са инвалидитетом, социјално-едукативним и саветодавно-терапијским услугама, социјални станovi, старачки дом и друге услуге. У Димитровграду постоје, поред основних социјалних помоћи и услуга, и такозване иновативне социјалне услуге - инклузивна играоница,

помоћ у кући за особе ометене у развој и за старије особе, хипотехабилитациони центар за децу са сметњама у развоју. Релативно је мали број корисника новчане социјалне помоћи у односу на број сиромашних (са приходима испод линије сиромаштва) услед административних ограничења, што указује на потребу за бољим социјалним услугама према овим корисницима.

Угрожене зоне, безбедност

Расположиви збирни подаци за Урбано подручје везани за извршење кривичних дела/правосуђе су такви да укупно има 37 малолетних лица учиниоца кривичних дела (14-17 година) којима су изречене кривичне санкције према месту извршења. Правоснажно је осуђено 409 пунолетних лица према месту извршења, а 112 пунолетних лица је правоснажно осуђено за крађу према месту извршења кривичног дела.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Укупан број станова који су пописани у 2022. године на Урбаном подручју износи 58.621, од чега је у Пироту 29.976 станова, Бабушници 11.387, Димитрограду 7.343 и Белој Паланци 9.915 станова.

У Пироту је у односу на попис из 2011 године број станова повећан за 1.129 јединица, односно 3,9%, међутим и даље постоји велика потражња за становима. Чак 90,35% домаћинства живи у властитим становима, док је 2,78% у подстанарским условима. Најбројнији су станови са површином између 61-80m², док је најмањи број станова са површином 151 и више m². У 2022. години изграђено је 15 станова (станови за које је издата употребна дозвола) са просечном квадратуром стана од 57m². У 2019. години изграђено је 136 станова, укупне површине 10.399m². Број изграђених станова на 1.000 становника у Пироту у 2019. години износио је 2,5, док је у Републици Србији изграђено 3,6 станова на 1.000 становника. Од пописа 2011. године у Белој Паланци је изграђено 765 станова, чиме је фонд увећан за 8,4%. у 2022. години, број изграђених породичних стамбених и викенд објеката, док је просек стамбеног простора по становнику 30m². Потребне за социјалним становима су изражене на простору где је насељена ромска популација. Постоје социјални станови у зградама за социјално становање, који чине 2% удео од укупног стамбеног фонда. Потражња за становима у Бабушници је у порасту, а нарочито постоји потреба код социјално угрожених породица за социјалним становима. Евидентирано је велико повећање броја станова за укупно 2.705 јединица, односно 31,1%, у односу на попис из 2011, када је било 8.682 стана. Према попису из 2011. године, Димитровград је имао 6.847 станова, док је сада тај број увећан за 496, односно 7,2%. Постоји одређени "вишак" стамбеног простора, а који се односи на приличан број породичних кућа у којима нико стално не станује, али које нису на продају. Истовремено је недостатак станова, што води до раста цена те врсте некретнина. Изражена је потреба за социјалним становањем и субвенцијама за закупнине за становнике са нижим приходима, без решеног стамбеног питања.

Цена стамбеног простора

По подацима за прво полугодиште 2022. године, просечна цена стана по квадратном метру на републичком нивоу износила је 200.989 РСД, док је просечна цена на Урбаном подручју износила 92.520 РСД по m², што представља повећање од 5,6% у односу на II полугодиште

2021. године. У Белој Паланци и Димитровграду просечна цена квадратног метра стана износи 35.000 РСД.

Нелегална градња

Број нелегално изграђених објеката, на основу захтева за легализацију и захтева за озакоњење, је на територији града Пирота око 11.000. Укупан број стамбених објеката на територији општине Бела Паланка 12.663, од тога број нелегално изграђених објеката је око 1.395. Према подацима грађевинске инспекције процена је да је тренд изградње нелегално изграђених објеката у опадању.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

Делатност социјалне заштите се на Урбаном подручју обавља преко установа, организација и институција, које пружају разноврсне услуге својим корисницима. Најзначајнија установа је Центар за социјални рад, које су основане од стране локалних самоуправа и у којима се остварује право на материјално обезбеђење, додатак за помоћ и негу другог лица, смештај у установу или другу породицу као и право на услуге социјалног рада. Осим Центра за социјални рад, локалне самоуправе могу бити оснивачи и других установа које се баве социјалном заштитом.

У Граду Пироту, поред Центра за социјални рад, веома значајна организација у систему социјалне заштите је и Црвени крст. Црвени крст Пирот у оквиру своје социјалне делатности има програм Народне кухиње за преко 600 корисника, а укључује се и у активности стратегије за подстицање рађања. Пироту недостаје Дом за старија лица, док је у плану отварање приватне предшколске установе. Узимајући у обзир јако неповољну социјално економску ситуацију у Белој Паланци, брига коју Центар за социјални рад води о угроженим категоријама становништва је од великог значаја за унапређење квалитета живота становника на локалу. Укупан број корисника услуга Центра за социјални рад је 2.225 особа, од чега је малолетних лица 370.

Здравствена инфраструктура

Друштвена брига за здравље становништва на нивоу Урбаног подручја спроводи се у складу са националним политикама и програмима здравствене заштите и јавног здравља. Здравствена заштита организована је на два нивоа, примарном и секундарном, који су међусобно повезани и сарађују у пружању здравствене заштите грађанима. Укупан број лекара на Урбаном подручју износи 228, односно 2,8 лекара на 1.000 становника, што је мање од републичког просека који износи 3,0 лекара на 1.000 становника.

Здравствену заштиту становништва града Пирота на примарном нивоу здравствене заштите, обезбеђују Дом здравља Пирот, Апотека Пирот и Завод за јавно здравље Пирот, а на секундарном нивоу здравствене заштите Општа болница Пирот. Недостаје зграда Хитне помоћи. Дом здравља Бела Паланка се бави превенцијом и лечењем свих становника у 46 насеља белопаланачке општине. На територији општине има 7 амбуланти и 4 амбулante у виду здравствених пунктова. Већина ових амбуланти не задовољава основне просторне услове за пружање здравствених услуга и заштите сеоских становника, па је потребна њихова хитна реконструкција и адаптација како би се унапредили просторни услови и извршило

усклађивање са стандардима здравствене заштите. Приватна здравствена заштита на територији општине није организована. У Бабушници је такође потребно уређење одређених сеоских амбуланти, док приватног сектора у пружању здравствених услуга нема. Број објеката здравствене инфраструктуре задовољава потребе становништва у Димитровграду.

Образовна инфраструктура

Број установа предшколског образовања на Урбаном подручју у 2021. години износи 4, са укупно 20 објеката. Обухват деце узраста 0-3 године предшколским васпитањем и образовањем износи 24,3 %, што је доста мање од републичког просека (34,3%), док је обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП износи 61,2 %, што је мање у односу на републички просек (65,8%). Од укупно 1.940 примљене деце у предшколско образовање, 1.845 су из градске средине, док је само 95 из осталих насеља.

Основних (матичних) школа на Урбаном подручју има 12, од којих је 7 у градским насељима, а 5 у осталим насељима, са укупно 48 подручна одељења. Нето стопа обухвата основним образовањем износи 93,7%, што је идентично републичком просеку. Средњих школа има укупно 9, у којима је обухват деце износи 80,9%. Стопа завршавања средње школе 84,9%, што је нешто мање у односу на републички просек, који износи 86%.

Од образовних установа, у Пироту постоји једна предшколска установа, четири основне школе, једна школа за децу ометену у развоју, једна основна школа за музичко образовање. Укупно има пет средњих школа, Гимназија, Економска школа, Техничка школа, Млекарска школа, Средња стручна школа и једна висока школа - Академија техничко-васпитачких струковних студија – Одсек Пирот. На територији општине Бела Паланка постоји предшколска установа, две основне и једна средња школа. Постоји потреба за усклађивањем програма дуалног образовања и трогодишњих профила који постоје у паланачкој средњој школи са предузетницима код којих би ученици обављали стручну праксу. У Бабушници постоји једна предшколска установа, пет основних школа и две средње школе. Постоји потреба за отварањем текстилног смера у средњој школи, за потребе локалне привреде. У Димитровграду постоји једна предшколска установа, једна основна школа и једна гимназија. Постоји потреба за образовањем лица угоститељског профила, с обзиром на значајан број запослених у тој области, који немају формално образовање тог типа.

Културна и научна инфраструктура

Град Пирот је оснивач Народне библиотеке, Галерије „Чедомир Крстић“, Дома културе, Народног позориште Пирот, Музеја Понишавља и Историјског архива у Пироту, који имају своје редовне програме и активности и активно доприносе разноврснијем културном животу локалне заједнице. У Белој Паланци постоји Установа културе „Ремезијана“ и Народна библиотека „Вук Караџић“, док у Бабушници постоји такође Дома културе и Библиотека. Од установа културе у Димитровграду постоји Народна библиотека „Детко Петров“, и Центар за културу Димитровград. Најзначајније културне манифестације су Ликовна колонија „Погановски манастир“, Сусрет завичајних писаца „Сусрет под старом липом“, Фолклорни фестивал „Нишавски хоровод“, Позоришни фестивал „Балкан театарфест“, Писфест. Ово је простор са великим бројем уметника, нарочито сликара.

Спортска инфраструктура

У граду Пироту су изграђени и реконструисани многи спортски објекти, Спортска хала Кеј, затворени базен, Омладински стадион, школске спортске сале, мини пич терени, терен са вештачком травом, тениски терени, трим стазе, градско скијалиште, градско клизалиште, адреналин парк, градска стрељана, отворени спортски терени, теретане, спортско рекреативни комплекс отвореног базена. Овим спортским објектима управља Јавна установа Спортски центар Пирот, чији је оснивач град Пирот и сви садржаји доступни су спортистима, клубовима, деци и омладини, рекреативцима, особама са инвалидитетом. Један од спортских објеката који недостаје је нова стандардизована атлетска стаза и борилишта који би омогућила квалитетно бављење базичним спортом атлетиком, организацију атлетских такмичења већег ранга, атлетских такмичења у оквиру школског спорта, извођење школске наставе физичког, и др. Установа за спорт „Спортски центар – Бањица” је задужена за организацију и реализацију спортских дешавања у Белој Паланци. У саставу установе налази се спортска хала, градски стадион „Рајко Митић” и Еколошко рекреативни центар Бањица. ЕРЦ Бањица поседује: базен, 2 тениска терена, терен за одбојку на песку са трибинама, бицикличке стазе, дечји парк са мобилијаром. У оквиру комплекса налази се и мини голф терен, а у наредном периоду планира се изградња терена за мале спортове (рукомет) и ауто камп за туристе и кампере. У Бабушници постоји потреба за изградњом спортске хале као и изградња трибина код фудбалског терена, изградња мини пич терена и уређење још неки спортских терена. На територији општине Димитровград постоје 14 спортских клубова, организација, друштва, асоцијација сврстаних у 13 спортских грана. Спортски центар „Парк“ је спортски комплекс који се састоји од градског фудбалског стадиона, отворених терена за кошарку и рукомет, који се користи и за мали фудбал, са асфалтном подлогом, као и спортске хале. Не постоји недостатак спортских објеката.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост и мобилност запослених

Према подацима за 2021. годину на Урбаном подручју регистрован број запослених према општини рада износио је 21.274, а према општини пребивалишта 24.522. Од овог броја су 14.150 мушкарци (57,7%) док је 10.372 жена (42,3%). У периоду од 2019-2021. године број запослених према општини пребивалишта показује благи раст, и то за жене (9.946 - 10.119 - 10.372), и за мушкарце (13.956 - 13.852 - 14.150). Регистровани запослени према општини пребивалишта у односу на број становника показује благи расту у процентима и за мушкарце (32,9 – 33 – 34,4) и за жене (24,1 – 24,9 – 25,9) у периоду 2019-2021. године. Број регистрованих запослених у односу на број становника (на 1.000 становника) на Урбаном подручју износи 30, док је тај број на нивоу републике већи и износи 33. У 2021. години, највећи број регистрованих запослених према општини рада 15.428 и према општини пребивалишта 17.051 је у Пироту, следи Бела Паланка, где је број регистрованих запослених према општини рада 1.696, према општини пребивалишта 2.657, Бабушница, у коме је број регистрованих запослених према општини рада 2.062, према општини пребивалишта 2.495, и на крају Димитровград, где је број регистрованих запослених према општини рада 2.088, према општини пребивалишта 2.319. У 2020. години укупан број регистрованих запослених у Пироту износио је 14.974, при чему су 11.960 лица била запослена код правних лица, 2.913 су предузетници, лица која самостално обављају делатност или запослени код њих, а 102 лица су

регистрована као индивидуални пољопривредници. У укупном броју запослених у Пироту, 58% су мушкарци, а 42% су жене. Укупни број запослених је драстично смањен у односу на период пре 10 и више година, као последица неуспелих приватизација и неадекватно спроведених процеса реструктурирања предузећа, али су забележени позитивни помаци након 2015. године. Највећи број запослених у Пироту ради у сектору прерађивачке индустрије (5.992), а заједно са запосленима у сектору трговине, чине више од половине укупног броја запослених. Постоји квалификована радна снага која одговара на потребе привредних кретања. Лица без основног образовања – учествују са 33% у укупној незапослености, лица старости 50 и више година – учествују са 43,6% у укупној незапослености, дугорочно незапослени са 63%. Током 2020. године са евиденције Филијале Националне службе за запошљавање у Пироту запослено је и радно ангажовано укупно 4.031 лице (1.934 жена), што је за око 5% мање у односу на 2019. годину.

У Пироту постоји организован градски превоз који одговара на потребе свакодневних путовања на посао и са посла. Ред вожње и сама локација аутобуских стајалишта одређени су у сарадњи са представницима компанија које послове обављају у индустријској зони Пирот, а водило се рачуна и о запосленим који своје послове обављају у Градској болници Пирот (која је ван градског језгра), јавним установама и приватним радњама у оквиру централног градског подручја. У осталим општинама не постоји градски ни приградски превоз за запослене. У Белој Паланци, у 2020. години, укупно је било запослено 1.740 лица, од којих је 462 предузетника, 20 пољопривредних произвођача, док је 1.258 било запослено код правних лица. У 2018. години је број незапослених (617) смањен у односу на 2017. годину (780), док је у 2019. години поново дошло до скока незапослености на чак 910, што је увећање за готово 48%. Могући разлог за то су радови на изради аутопута на Коридору 10 када је знатан број локалног становништва био ангажован од стране извођача и подизвођача а који су завршени 2019. године. Не постоји квалификована радна снага која одговара на потребе привредних кретања. У Димитровграду, у 2020. години, укупно је било запослено 2.503 лица, од којих је 535 предузетника, 44 пољопривредних произвођача, док је 1.924 било запослено код правних лица.

На нивоу Урбаног подручја у 2021. години број регистрованих незапослених је износио 9.079. Број регистрованих незапослених на 1.000 становника је износио 113, што је знатно више у односу на просек републике, који износи 67. Највећи апсолутни број регистрованих незапослених је у Пироту 4.858, где је број регистрованих незапослених на 1.000 становника 93, затим Бела Паланка, са 1.951, број регистрованих незапослених на 1.000 становника 191, Бабушница има 1191 незапослених, док је број регистрованих незапослених на 1.000 становника 128 и Димитровград са 1.079, односно 125 незапослених на 1.000 становника. Највише незапослених је у старосној групи од 30 до 54 године (52%), од 55+ (30%), а од 15 до 29 година 18%. Једино у старосној групи од 55+ је више незапослених мушкараца него жена.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Према подацима из 2021. године на територији Урбаног подручја број активних привредних друштава је био 769, док је број активних предузетника износио 2.333. Број угашених/новооснованих привредних друштава у 2019. години износи 123/53, у 2020. 57/42, у 2021. години 34/39, док је број угашених/новооснованих предузетника у 2019. години 272/348, у 2020. години 243/274, у 2021. години 287/323.

У Пироту се налази највећи број активних привредна друштава 490 и активних предузетника 1461, затим следи Димитровград, у коме је број активних привредних друштава 138, број активних предузетника 258, Бела Паланка, број активних привредних друштава 79, број активних предузетника 328, Бабушница, број активних привредних друштава 62, број активних предузетника 286.

Пирот је град значајних потенцијала, дуге традиције у индустријској производњи и занатству, локалних брендова и духа који подржава иновативно и ново. Добра привредна активност и позитиван друштвени производ, традиционално развијено предузетништво, локални брендирани производи, постојање водеће слободне зоне у Европи, присуство страних улагача, као и подршка Града и једноставност процедура представљају најјачу снагу економског развоја. Подршку пословној заједници у Пироту пружају Канцеларија за локални економски развој, Регионална развојна агенција Југ, Уговорна окружна привредна комора Пирот и други. Пирот је један од ретких градова у Србији који поседује своје локалне „бренд“ производе, а то су пиротски качкаваљ, пиротски ћилим и пиротска пеглана кобасица. Окосницу пиротске индустрије чине два гиганта из гумарске делатности, а то су „Tigar Tyres“ и „Тигар а.д“, који су и једина велика привредна друштва на територији града и заједно упошљавају око 4.500 лица. „Tigar Tyres“ се бави производњом путничких и скутер гума и важан је покретач привредног развоја не само града, већ и читаве државе. У прилог томе говоре и просечна инвестициона улагања од око 10 милиона евра на годишњем нивоу и велики обим извоза, око 90% укупне производње.

Привредне зоне

У Пироту постоје три индустријске зоне и Слободна зона „Пирот“. По својим резултатима ово је најуспешнија Слободна зона у Србији, али и у Европи за 2018. годину. За изградњу у границама Слободне зоне, корисници су ослобођени од плаћања накнаде за уређење градског грађевинског земљишта, таксе и трошкове градске управе и издавање документације, издавање услова за прикључење на инфраструктурне мреже, издавање сагласности за прикључење на инфраструктурне мреже, прикључење на инфраструктурне мреже. Слободна зона Пирот се простире на 140 хектара и обухвата "гринфилд" и "браунфилд" локације. У режиму Слободне зоне Пирот послује 67 трговинских и 19 производних компанија, укључујући велика, средња и мала предузећа која запошљавају око 6.000 радника.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Према подацима за 2020. годину, Урбано подручје је посетило 9.579 домаћих и 5.356 страних туриста. Домаћи туристи су остварили укупно 20.336 број ноћења, односно 2 ноћења у просеку, док су страни туристи остварили 9.831 или 2 ноћења у просеку. Смештајни капацитети у граду Урбаном подручју чине хотели, мотели, преноћишта и приватне објекте за смештај у граду и на селу. У Пироту се број категорисаних смештајних објеката приватног типа се константно увећава, захваљујући подстицајима града, који се односе на опремање, реновирање и куповину разне опреме за објекте који су категорисани или ће бити категорисани и чија ће делатност бити усмерена на издавање смештајних капацитета туристима. Подстицаји се односе искључиво на смештајне капацитете приватног типа и за циљ има повећање квалитета и квантитета смештајних објеката града и околине.

Туристичка понуда Пирота са околином обухвата природно богатство (Стара Планина, долина реке Јерме, Завојско језеро, Сићевачка клисура, Венерина долина, Лужничка котлина, Јама Безданка, Звоначка бања, Белопаланачка пећина Јовина, Петрлашка пећина, воде, шуме идр.) Парк природе Стара планина и Специјални резерват природе Јерма, водопаде, реке, језера, кањоне, клисуре и пећине и сл. Изузетно богато културно наслеђе (препознатљиво у аутохтоној и делимично видљивој, отоманској архитектури - село Пресека, Остатовица), традиција и обичаја овог краја Србије, пиротски говор, пиротско ћилимарство и елементе са Националне листе нематеријалног културног наслеђа Србије, српску средњовековну тврђаву Момчилов град, Музеј Понишавља, камено село Гостушу, уз невероватне укусе и специјалитете старопланинске трпезе и локалне гастрономије. Пирот је носилац Европске награде ЕДЕН – изузетна дестинација Европе за туризам и локалну гастрономију, са многим познатим брендovima широм света у виду пиротског качкаваља, ђубека, пиротске пеглане кобасице, старопланинске јагњетине, старопланинског меда, сира, домаћег вина и ракије. Локали специфични производи уједно су и брендови Пирота-Пиротска пеглана кобасица, пиротски качкаваљ и пиротски ћилим. Ове брендове прате и манифестације које се одржавају сваке године и које туристи и посетиоци посећују у великом броју, а који за циљ имају очување традиције, начина израде и производње ових производа. На само неколико километара од Беле Паланке у селу Ореовац налази се “Кућица на стени” вишој од 12 метара и као таква представља јединствену грађевину у Србији. У селу Тамњаница је највећа плантажа лаванде у Србији и једна од највећих у овом делу Европе. Комплекс носи назив “Тамњаница еко плантаже”, а у оквиру комплекса се налази и дестилерија. Белопаланачко врело представља најлепши део Беле Паланке у коме се одржава позната гастротуристичка манифестација “Дани банице”. Стари Храст се налази у селу Дивљана и стар је више од хиљаду година, посадили су га још поданици македонског цара Самуила. На простору општине Бабушница организује се више манифестација од којих су најзначајније Вурдијада, Међународни успон на Руј, Успон на Големи Стол, Лужнички мегдан планирана, Тодорова субота, 2. мај на Шанцу, Пантелеј у Горчинцу, Дечји образовно-истраживачки камп у Стрелцу, итд.

Културна баштина

Најзначајнији културни садржаји Пирота су Средњовековна тврђава Момчилов град и Музеј Понишавља као и други споменици културе и културне вредности заштићени од стране надлежног завода за заштиту споменика културе, као и манастири и цркве који се налазе у граду и на ширем подручју града. На тлу данашње Беле Паланке рођен је Св. Никита Ремезијански (330-340) - епископ, мисионар, црквени писац. Црква Вазнесења Господњег саграђена је 1910. године, у Ханзеновом (византијском) стилу у којој се налази фреска Св. Никите Ремезијанског и сматра се да у Србији једино у Белој Паланци постоји ова фреска. У центру Беле Паланке је археолошко налазиште, односно базилика из Римско-византијске епохе, која је у 2. веку служила као скупштина где су се решавала битна питања за Ремезијану, док је после усвајања хришћанства римска базилика преобраћена у цркву.

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Урбано подручје има у својим урбаним центрима елементе идентитета који је веома препознатљив и аутентичан. Главне етапе развоја Пирота су: Римски, Византијски, Српски средњовековни до петнаестог века, Оријентални турски до 1877. године, Српски-Југословенски

до 1935. године, Југословенски од 1935. до 1956. године, југословенски развојни период индустријализације од 1956. до 1991. године и најновији период од 1991.-2004. године. Сви ови временски периоди имали су утицај на организацију и начин изградње градског ткива, те зато у оквиру истог постоје различити типови насељавања и то: становање у старом градском ткиву, где још има елемената оријенталне турске и послетурске матрице са својим специфичностима организације простора, систему градње и значаја улице; као и планирано породично становање по принципу организоване градње са правилним блоковима и улицама и уским парцелама; вишепородично становање велике спратности и густине. Бесправна стамбена изградња или становање на граници града са специфичним условима градње дешава се претежно у систему кућа самица. Ширење града у различитим временски раздобљима имало је и различите основне правце и то: у ранијим фазама развоја правац ширења је био дуж реке Нишаве све до 1953. год. Након тога дуж путева још увек са наглашеном линеарном формом, док у последњим фазама, град има изражене тенденције звездастог развоја при чему су захваћени сви прилазни правци. У периоду од 1877. до 1953. године раст града је био спор, да би затим отпочео период убрзане урбанизације и наглог ширења изграђеног ткива града. У периоду 1987-2004. године су најчешће промене вршене погушћавањем и реконструкцијом постојећег ткива. Данас се трансформација и адаптација градског насеља Пирот прилагођава савременим потребама развоја нових технологија и индустрија (привредни комплекс, Слободна зона Пирот, угоститељство и др.)

На простору данашње Беле Паланке постојао је град Ремезијана основан око 280 године п.н.е, као путна станица. Утврђени део Ремезијане је био величине оквирно скоро колико целокупна данашња Бела Паланка. Подручје богато рудницима омогућило је Ремезијани да постане центар хришћанства ове области и седиште Епископа Никете. Ратови и пустошења никада је нису мимоилазили. Хуни, Бугари, Турци. Мењала је своје називе: Извор, Мехмед - пашина Паланка, Муса - пашина Паланка. Ослобођењем од Турака добија име Бела Паланка. Главна фаза територијалног развоја Беле Паланке била је у периоду од 1919. до 1930. године. Остала насеља имају сличну развојну динамику са мешањем бројних утицаја током историје. Обнова запуштених и коришћених делова насеља, погушћавање уместо ширења, заштита природног наслеђа (специјални резерват природе и парк природе угрожени ширењем индустријских постројења) пажљивим одабиром решења која ће зауставити прекомерно сечење шуме и девастирање пољопривредног земљишта допринеће квалитетнијем и одрживијем урбаном развоју.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Урбано подручје је, према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, територија променљивог обухвата, коју поред урбаног центра чине и околна насеља и рурална подручја, која су повезана са центром дневном миграцијом радне снаге и другим кретањем становништва условљеног функцијском зависношћу од центра. У зависности од демографске величине, саобраћајне доступности и функцијског капацитета урбана подручја су хијерархијски организована. У зависности од броја функцијски повезаних урбаних центара урбана подручја могу бити и полицентрична, а морфолошки се препознају као метрополско подручје, урбане агломерације, урбана подручја са различитим утицајним зонама и урбани центри руралних подручја.

Окосницу урбаног система Србије чиниће већи урбани центри и урбана подручја са јасно успостављеном хијерархијом центара, али ће важан део урбаног система представљати средњи и мањи центри у неразвијеним руралним подручјима и деловима пограничних, брдско-планинских и саобраћајно слабо доступних простора, који поседују развојне потенцијале, довољну популациону величину, релативно развијен хумани капитал и јавносоцијалну инфраструктуру, урбано-развојни континуитет, културни идентитет и слично. Средњи и мањи центри су наслоњени на секундарне појасеве развоја и саобраћајне коридоре преко којих се просторно-функцијски интегришу и остварују везе са осталим територијама и агломерацијама у регионалном окружењу.

Један од таквих планираних центара је и Пирот, који представља урбано подручје са утицајном зоном са више од 40.000 становника. Такви типови урбаног подручја приоритетно морају да унапреде свој функцијски капацитет; да подстакну развој привреде, услуге јавних служби и институција и обезбеде приступ основним услугама старијој популацији; омогуће комплементарност пољопривреде и туризма; привлачење инвестиција; сезонско коришћење објеката за потребе туризма и сл. Велику шансу имају и као центри умрежавања малих центара у руралним подручјима која их окружују. Пирот представља центар који има значајне перспективе и у трансграничној сарадњи, повезивању и заједничком акционо/интересно интегрисању са просторима унутар и ван Србије, а европски програми и развојни фондови омогућују и мотивишу овакве облике сарадње. Пирот ће имати важан значај као урбани центар на једном од планираних примарних појасева развоја дуж делова Коридора X, и то као нишавски појас, дуж крака Коридора X, на правцу од Ниша ка Пироту, Димитровграду и Бугарској (Софији). Примарни појасеви развоја се пружају кроз подручја са највећом концентрацијом становништва и привредних активности, као и дуж међународних и националних инфраструктурних коридора. Мрежа ових појасева представља важан фактор територијалне кохезије Србије.

Мрежа насеља

Мрежа насеља и њихова структура на територији Урбаног подручја се значајно разликује између Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка.

Пирот је по карактеру полифункционални центар и то производни, индустријски, административни, управни, културни, образовни и здравствени центар. Сеоска насеља су углавном монофункционална. Што се тиче мреже насеља, Пирот је регионални и градски центар, док су приградска насеља – насеља која су морфолошки и функционално директно везана за сам Пирот и то: Бериловац, Ђиљан, Градашница, Извор, Нови Завој и Пољска Ржана. Секундарни центри су центри заједнице насеља – Крупац, Станичење, Темска, Суково и Височка Ржана; и примарна сеоска насеља, која су остала села Града Пирота.

Мреже насеља Бабушнице са становништва функционалне категоризације подразумева три нивоа центара: примарни центар – центар општине Бабушница; центри заједнице насеља Љуберађа и Звонце. Наглашену специјализацију има Звонце, оријентација на развој туризма, и Љуберађа, оријентација на водопривреду. Ту су још и насеља са ограниченим функцијама централитета на трећем нивоу: Велико Боњинце, Доњи Стрижевац, Стол и Стрелац; и примарна сеоска насеља, која су сва остала насеља на територији општине.

Мреже насеља Димитровграда чине: I центар јединице локалне самоуправе – Димитровград, II Центри заједнице насеља: Смиловци и Жељуша; III Центри са ограниченим централитетом: Изатовци, Доња Невља, Поганово, Трнски Одоровци; и IV 36 примарних насеља.

Мрежа насеља општине Бела Паланка састоји се од: Општинског центра - Беле Паланке; центра заједнице насеља - Црвена Река; насеља са ограниченим функцијама централитета – Чифлик и Долац – село; и примарна сеоска насеља која су сва остала насеља на територији општине.

Приметан је висок централитет локалних градских насеља у односу на остала (функције, планирање/урбанизам), као и слабе везе са руралним залеђем и недовољна вертикална координација (република-локална самоуправа. Према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, урбане системе у урбаним подручјима у Србији неопходно је трансформисати из хијерархизованог модела урбаних центара у модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом”, по коме су урбана подручја и центри који га граде квалитативно изједначени у давању услова неопходних за квалитетан живот становништва, а комплементарни су у понудама радних места и услуга, како за резиденцијално становништво тако и за дневне и друге мигранте. На тај начин се елементи квалитета урбаног живота, попут основног скупа услуга и квалитетне инфраструктуре, као и безбедности осећају готово у сваком насељу урбаног система, без обзира на његову удаљеност од центра и демографску величину.

Главне карактеристике урбаних целина

Главне карактеристике и постојеће намене земљишта централне зоне Пирота су становање, услужне делатности, управно-пословне делатности. У средњој зони је доминантно становање. Доминантне постојеће намене земљишта у периферној зони су радне зоне и становање. Као резултат развоја функције центра рада у Пироту се развијају и функције центара становања. Долази до повећања броја становника, интензивне стамбене изградње и територијалног ширења града, али и до подстицања развитка осталих функција града, посебно градско-услужних и јачања терцијарно-квартарног сектора. У средишњем делу града је велика концентрација вишеспратних објеката, са великом густином изграђености на релативно малим површинама. Самим тим највећу концентрацију функцијских јединица намењених становању има центар града, што се поклапа са границама управно-пословне зоне, па се нижи спратови користе за пословно-управне делатности, а виши за становање. Постојећи трендови урбаног развоја су повећана стамбена изградња и ширење урбаног подручја.

Грађевинско подручје Бабушнице, обухвата површине јавне и остале намене. Површине остале намене обухватају површине за становање, централне функције, површине за пословне и радне зоне и верски објекат. Становање заузима највећи део изграђене територије и развијало се линеарно, дуж главних саобраћајних праваца. Заступљено је као чисто породично становање, породично становање са делатностима, као вишепородично становање, као и становање у оквиру зона централних функција. Породично становање организовано је углавном путем слободностојећих објеката. Вишепородично становање заступљено је у централном делу Бабушнице, у Ул. Саше Ивковића и Улици 7. јули. Индустијски комплекси изграђени су на више локација. Трговинске и занатске радње концентрисане су у централном делу насеља.

Грађевинско подручје Беле Паланке сачињава шест просторних целина. Целине “А” (166,24ha), “Б” (179,00ha), “В” (218,60ha) обухватају у оквиру грађевинског подручја површине јавне

намене и површине осталих намена, целина "Г" (27,40ha) обухвата фарму као радно производну зону, целина "Д" (129,30ha) радно производну зону, целина "Ђ" (48,50ha) обухвата водно земљиште ван грађевинског подручја. Површине јавне намене чине: јавне службе; комуналне делатности; зелене површине; спорт и рекреација; саобраћај; регулисани и уређени водотокови. Површине остале намене чине: становање; туристичко угоститељски садржаји; централне функције; радно - производне зоне; верски објекти.

5.3.3 Природно окружење

Природне целине и заштићена добра

На територији Урбаног подручја налазе се заштићена природна добра - Парк природе „Стара планина“ са режимом заштите I, II и III степена и Специјални резерват природе „Јерма“ са режимом I, II и III степена. Посебно се још на територији Пирота налазе и Споменик природе „Долина потока Бигра“ са режимом заштите I и II степена; Природни споменик ботаничког карактера „Стабло храста лужњака“; Природни споменик „Пет стабала храста ситне границе (*Quercus rubescens*)“ на брду Голаш у близини села Осмакова; и Специјални резерват природе „Крупачко блато“, мочварно подручје значајно по богатству специфичним и строго заштићеним биљним и животињским врстама, а сам простор је предвиђен за заштиту као Специјални резерват природе. На територији Бабушнице посебно се налазе још и следећа природна добра: Специјални резерват природе „Венерина падина“ у Звоначкој Бањи, једино станиште строго заштићене врсте *Adiantum capillus-veneris* (венерина влас) у Србији и Специјални резерват природе „Сува планина“, чији се мањи део налази на територији административног подручја општине Бабушница. На територији Димитровграда посебно се налази још и Споменик природе „Петрлашка пећина“. На територији Бела Паланка, посебно се налазе још и следећа природна добра, на којима се установљавају режими заштите I, II и III степена су еколошки значајна подручја, односно део еколошке мреже Србије, које обухвата: Парк природе Сићевачка клисура; подручје у поступку заштите СРП Сува планина; EMERALD подручје значајно са становишта примене Бернске конвенције у Србији; међународно значајно подручје за биљке (IPA); међународно и национално значајно подручје за птице (IBA); и одабрано подручје за дневне лептире (РВА).

У градским деловима Урбаног подручја, у самом граду Пироту, главне карактеристике природних целина су Река Нишава која протиче кроз средиште Града и дели га на два дела (Тијабара и Пазар), Шеталиште Кеј дуж реке Нишаве, Сарлах, Даг Бањица (термални извор). Основне карактеристике ових природних целина јесу недовољно одржавање и уређење (осим шеталишта Кеј), а уколико би се повећало њихово одржавање, повећао би се и степен квалитета и степен коришћења.

Део целине "В" парк са пратећим садржајем у делу спортско - рекреативног центра "Врело" са доминантном наменом зеленило и рекреација представља најзначајнији део природне целине Беле Паланке. Недовољно искоришћени потенцијал те целине, а могућа допунска намена би била трговина, угоститељство. Извор Бањица као термо минерални извор представља неискоришћени потенцијал за бањски туризам са свим пратећим инфраструктурним објектима и садржајем.

Зелена инфраструктура

Према богатству шума и шумског земљишта Урбаног подручја, предњачи Пирот са 43.372 ха што износи 35,2% укупне административне површине територије општине, Бела Паланка са 25.512 ха што је 49,3%, затим Бабушница са 20.490 ха, што износи 38,7%, и Димитровград са 16.170 ха и 33,5% укупне административне површине територије.

У граду Пироту укупно јавних зелених површина има 59,17ха (без зеленила у склопу јавних саобраћајница и комуналних површина и у оквиру приградских насеља). На подручју града Пирота су заступљене следеће категорије градског зеленила: Кеј на Нишави, паркови, паркови специфичних намена (Сарлах), блоковско зеленило, зеленило спортско рекреативних површина, зеленило саобраћајница, зеленило гробаља и расадника и заштитно зеленило. С обзиром да јавних зелених површина има 59,17ха на 46.883 становника, стандард јавних зелених површина у односу на број становника износи око 12,6m² по становнику. Недостају велики паркови (парк-шуме) и засади високог дрвећа. Од укупног броја јавних зелених површина, ЈП Комуналац, тј. РЈ "Зеленило" одржава свега 11,8ха јавних површина. Постоји задовољавајућа количина зелених површина у односу на потребе становништва. Сваке године се ради на повећању и уређивању зелених површина у граду. На подручју Бабушнице зеленило је планирано као парковско зеленило и заштитно зеленило. Уређење зеленила као парковског планирано је у централном подручју насеља, уз реку Лужницу и јужно од основне школе. Заштитно зеленило планирано је дуж саобраћајних коридора, за раздвајање намена становања и пословних и радних зона и на ободу подручја ПГР Бабушница. У Белој Паланци јавне зелене површине постоје у виду паркова, скверова, зелених површина за посебне намене – спортско рекреативни центар Бањица и шуме. Парковско зеленило захвата укупну површину од 2,09ха што представља 0,28% подручја и заступљено је у урбанистичкој целини А, Б, В, заштитно зеленило захвата укупну површину 95,93ха што представља 12,61% подручја и заступљено је просторним целинама А, Б, В. Јавља се по ободу индустријских комплекса као тампон зона и као линијски коридор дуж водотокова и инфраструктурних система. Парковско зеленило највише недостаје Белој Паланци, а потребно је обезбедити повезивање зелених површина у грађевинском подручју са зеленим површинама изван грађевинског подручја. Укупне зелене површине су довољне за задовољење општих потреба општине Бела Паланка.

Браунфилд локације

На територији Урбаног подручја постоји изванредан број браунфилд локација – некадашњих војних или индустријских простора – које представљају потенцијал за урбану регенерацију. У Пироту постоје некадашња индустријска зона и некадашња друштвена предузећа, са често нерешеним имовинско-правним односима. (нпр. некадашње друштвено предузеће „Пиротекс“ са атрактивном локацијом од 2ха на ушћу реке Бистрице у Нишаву) На подручју насеља Бела Паланка нема војних објеката, али постоје напуштени индустријски простори. Један је хала погона фабрике „Весна“ у Црвеној Реци која је у приватном власништву. Налази се на 20m од међународног пута Ниш-Софија и 6km од петље према Бугарској (код Беле Паланке), на растојању од 60km од границе са Бугарском. У непосредној близини објекта су две реке (Нишава и Црвена Река). Постоји дистрибуциона електрична и градска водоводна мрежа, као и оптички кабл у непосредној близини. Пословна зграда је површине око 2.200 m², од чврстог материјала, са обновљеном челичном кровном конструкцијом. Зграда поседује једну већу халу и неколико мањих. Објекат поседује и независно напајање квалитетном техничком водом из

сопственог бунара. Главна и највећа хала има површину око 400m² и висину од 4-5m, са системом канала за принудну вентилацију. Могуће намене су пословни, производни простор, складишни простор за возила и паркинг, тржни центар и сл. Постоји и погон фабрике за израду намештаја од дрвета Украс на улазу у Белу Паланку. Састоји се од више објеката укупне површине 9.086 m². Објекат поседује све неопходне индустријске прикључке и у грађевинском смислу је добро очуван. Фабрика ЕИ Фемид налази се на улазу у Белу Паланку из правца Ниша, на 300m од магистралног пута Ниш-Софија и железничког коридора 10. Фабрика поседује неколико зграда укупне површине око 2.500 m² и сопствену трафо станицу са одобреном снагом 473кV ниског напона и све инфраструктурне прикључке и сопствени пречистач за отпадне воде. Поред те зграде је извориште воде „Бањица“ тако да су све поменуте зграде веома повољне за фабрику за флаширање воде или претварање у бањско лечилиште. Укупно по првој позицији и другој има 4.640 m² површина зграда тј. корисне површине и око 7.330 m² остаје земљиште за изградњу других објеката по потреби инвеститора

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Квалитет и нивои загађења ваздуха, воде и земљишта и ниво буке

Ваздух

Подаци мониторинга ваздуха показују да је квалитет ваздуха у граду Пироту без прекорачења прописаних вредности, изузев у зимским месецима, када вредности чађи у пар дана покажу прекорачења, што се повезује са индивидуалним ложиштима. Нарушавање квалитета ваздуха у Белој Паланци дешава се као последица друмског и железничког саобраћаја. Доминантне загађујуће материје су оне које потичу из саобраћаја и то: угљенмоноксид, азотмоноксид, угљоводоници, олово, сумпордиоксид и чврсте честице величине PM10 и PM2,5µm. Генерално на нивоу Урбаног подручја је стање квалитета ваздуха задовољавајуће, изузев периодично у урбаним центрима.

Вода

Мониторинг квалитета вода за пиће из јавних водовода сеоских насеља Пирота и локалних водних објеката, као и квалитет површинских вода на територији града Пирота показују коректне вредности, са повременим прекорачењима, иако не постоји ППОВ и испуштање отпадних вода је директно у реципијент. Квалитет воде реке Нишаве се мери на мерном месту „Пирот“ и воде припадају II категорији вода, које се у природном стању могу употребљавати за купање, рекреацију грађана, за спортове на води и за гајење разних врста рибе. Квалитет вода у општини Димитровград, укључујући и реку Нишаву, је знатно бољи у односу на приказане резултате обзиром да је Димитровград значајно удаљен, и у горњем току од мерног места, и у овом делу нема значајнијих извора загађења.

Земљиште

Испитивања земљишта нису рађена на територији Града Пирота.

Бука

Праћења мониторинга буке на територији града Пирота врши се сваке године. Ниво буке у просеку не прелази прописане законске вредности за сваку зону. Најугроженија зона буке је зона V – Градски центар, а разлог је велика фреквенција саобраћаја. Повремено прекорачење

дозвољеног нивоа буке у Белој Паланци дешава се као последица друмског и железничког саобраћаја. Добијени меродавни нивои показују да ће се у планском периоду нивоа буке, на референтном растојању од 25m од ивице коловоза аутопута Е-80 у току дана износити око 72b(A) и 67db(A) у току ноћи. У нивоу стамбеног објекта, на удаљености 30-40m од коловоза аутопута Е-80, меродавни ниво буке у планском периоду, у току дана износиће око 65 db(A) ноћу, па до 70 db(A) дању.

Топлотна острва

Ниједна од ЈЛС у оквиру Урбаног подручја нема микроклиматске податке и нису вршена мерења којима би документовали локације са повећаним температурама, те се не може утврдити постојање топлотних острва. Претпоставка је да су најугроженије локације ужих градских центара у Урбаном подручју, услед прекомерне изградње са малим процентом незастртих и зелених површина, великом количином изграђеног и заузетог земљишта чврстим и непорозним материјалима, попут бетона и асфалта, као и повећаном одвијању моторног саобраћаја.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

На територији Урбаног подручја, потенцијално најугроженија подручја са аспекта одбране земље и заштите од елементарних непогода представљају простори са концентрацијом становништва, привредних и непривредних активности, грађевинског фонда и др.

На спровођењу заштите од поплава предност треба дати већим речним токовима (Нишава), а делимично или потпуно угрожена насеља великим водама штитиће се изградњом ободних насипа којима би се бранило једно или група насеља или њихових делова, изградњом заједничког заштитног насипа. Основне мере заштите од поплава спроводе се регулацијом водотокова, као и заштитом водотокова и канала који пролазе кроз насеље од ненаменског коришћења. Важан услов за остваривање укупних позитивних ефеката система за заштиту од поплава и уређење водних токова представља и заштита од ерозије и бујичних токова. Мере заштите од клизања земљишта су првенствено просторно-планске мере које обухватају избегавање планирања било какве изградње на нестабилним теренима и угроженим подручјима, планирање инфраструктурних коридора који заобилазе угрожена подручја и планско озелењавање и пошумљавање потенцијалних клизишта.

Неконтролисана антропогена активност у шуми често доводи до изазивања пожара (најугроженији део је у Г.Ј. "Сува планина И – Трем" у буковим састојинама у наменској целини "66", на екстремно стрмим теренима), што само по себи намеће потребу за бољом заштитом шума. Пожари су честа појава, а како је глобална температура Планете из годину у годину све већа, опасност од пожара је све извеснија. Угроженост шумских састојина од пожара се може разврстати у шест категорија: I степен - састојине и културе борова и ариша; II степен - састојине и културе смрче,јеле и других четинара; III степен - састојине и културе четинара и лишћара а, IV степен - састојине храста и граба; V степен -састојине букве и других лишћара; и VI степен - шикаре, шибљаци и чистине. На основу степена угрожености може се рећи да је угроженост четинарских шума од пожара највећа. Урбано подручје припада VIII групи интензитета по МЦС (Меркали-Цанцани-Сиелзберг) скали, а мере заштите од земљотреса представљају правилан избор локације за градњу објеката, начин изградње, спратност објеката и др, као и строго поштовање и примена важећих законских прописа и правилника за изградњу објеката у

сеизмичким подручјима. У последњим декадама на овим просторима нису регистрована интензивнија сеизмичка померања тла.

Управљање отпадом и дивље депоније

На територији Урбаног подручја у функцији је ЈКП „Регионална депонија Пирот“ опслужује четири општине у региону и то Пирот, Бела Паланку, Бабушницу и Димитровград за око 100.000 становника. Налази се на око 4,5km северно од центра Пирота, 0,5km од пута Ниш – Димитровград и на око 400m од реке Нишаве. Локација је веома погодна у морфолошком смислу са благим нагибима падина, што потенцијално омогућава повећање капацитета. Депонија је урађена по највишим стандардима у управљању отпадом и задовољава већину захтева у погледу заштите животне средине.

На територији Града Пирота уведена је примарна сепарација отпада кроз такозвану суву канту. Код оваквог система примарне сепарације, сви (или неколико) материјала за рециклирање се заједно одлажу у појединачну канту/контејнер и обично укључују мешани ток „сувих материјала за рециклирање“ као што су папир и картон, стаклене боце, конзерве, пластика, метал, итд. Овај систем је употпуњен ефикасним постројењем за секундарну сепарацију отпада (линија за сепарацију), како би се сакупљене фракције додатно издвојиле из мешаног рециклабилног тока. Овај приступ је углавном усмерен на суве материјале за рециклирање (папир, пластика, метали и у мањој мери стакло) који се лакше одвајају у централном објекту за сортирање. ЈП „Комуналац“ је у обавези да празни канте/контејнере и да довози ову врсту отпада на линију за сепарацију која се налази у оквиру ЈКП „Регионална депонија Пирот“. За потребе примарне селекције обезбеђене су 10.715 плавих канти од 240 литара, 96 контејнера од 1m³, 136 жутих контејнера за стаклену амбалажу капацитета 1m³, и 3 специјална возила за сакупљање и транспорт примарно сепарираних отпада. За „мокри отпад“ постоји друга линија превоза где се прикупљени отпад одлаже на телу регионалне депоније у склопу ЈКП „Регионална депонија Пирот“. Комунални отпад се прикупља из контејнера запремине 1,1m³ (ту су укључени и плави контејнери у које се одлаже папир, пластика и метал, и жути контејнери за стакло), и плавих канти од 240 литара за папир, пластику и метал. Поред комуналног отпада врши се прикупљање неопасног индустријског отпада из Tigar Tyresa. Прикупљање се врши специјалним возилима и транспортује се на Регионалну депонију Пирот. Отпад примарне сепарације се одваја, а преостали комунални отпад одлаже на тело депоније.

Општина Бела Паланка сакупља и одвози отпад на Регионалну санитарну депонију у Пироту. Креће се у реализацију Пројекта увођења одвојеног сакупљања рециклабног отпада који спроводи Министарство заштите животне средине у сарадњи са EISP2 програмом подржаним од стране Шведске Владе. Предложени модел примарне сепарације отпада односи се на заједничко сакупљање рециклабних фракција одвојено од преосталог тока комуналног отпада. У првој такозваној „сувој“ канти сакупљаће се отпад који обухвата различите врсте материјала погодне за рециклирање као што су пластика, папир, картон, метал, гума и др. а у другој „влажној“ канти сакупљаће се сав преостали комунални отпад који се у највећој мери састоји од биоразградивих категорија отпада (остац хране и кухињски отпад) као и других фракција као што су текстил, кожа, земља итд.

На основу Програма чишћења дивљих депонија на подручју града Пирота евидентиране су и програмом одређене мере за санацију 19 сметлишта. Специјални резерват природе Сува

Планина и Парк природе „Сићевачка клисура“ угрожени су од стране индустријских објеката који се налазе по рубовима заштићених подручја.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Водоснабдевање на територији Урбаног подручја је углавном из изворишта. Град Пирот се снабдева водом са изворишта Кавак и Крупац. Вода са изворишта Кавак се само хлорише, док се вода са изворишта Крупац прерађује на ППВ Бериловац. ППВ Бериловац је реконструисано 2018. године са капацитетом од 270l/s, док се са изворишта Кавак користи максимално 90l/s, што је довољно за водоснабдевање града. Бела Паланка се снабдева водом са изворишта Врело, а основни начин производње су рени бунари. Систем је стар и потребна је реконструкција, а пројекат за реконструкцију водоводне мреже је одобрен за финансирање код Светске банке и чека се реализација. Квалитет водоизворишта је задовољавајући и нема загађивача, с тим да водоизворишта у Пироту имају дефинисане зоне заштите и нису угрожена, а у Белој Паланци водоизвориште нема зону заштите.

Потрошња воде у Пироту је у 2021. години била 3.670.876 m³, од тога 2.551.028 m³ становништво и 1.119.848 m³ привреда. Просек потрошње по становнику за 2021. годину био је 185l/ст/дан за град и села укупно. Потрошња воде у Белој Паланци износи 342.922 m³ годишње за становништво, а на привреду одлази 26.210 m³. Градска подручја Пирота и Беле Паланке су у потпуности покривени водоводном мрежом и 100% становника је прикључено на водоводну мрежу, а нема ни рестрикција воде током летњих месеци. Проблем снабдевања водом је за насеља изнда 700m висине због слабе доступности и економске исплативости.

Систем одвођења атмосферских и санитарно фекалних отпадних вода на територији Урбаног подручја је такав да је град Пирот скоро у потпуности покривен канализационом мрежом и 99% становништва је прикључено на канализациону мрежу. Поред града, канализациона мрежа изграђена је и у селима Крупац, Пољска Ржана, Извор, Гњилан, Барје Чифлик, Бериловац, Градашница. На територији града, обезбеђен је степен прикључености за 90,5% становништва. Канализациона мрежа на територији града је општег типа, тј. фекална се користи и као кишна. У Белој Паланци, је уже градско језгро покривено скоро у потпуности канализационом мрежом и то 99%, а за осталих 1% није поднет захтев за прикључак, док у селима нема канализационе мреже. Кишна канализација постоји, али се ретко користи за обе сврхе.

На Урбаном подручју још увек не постоји Постројење за пречишћавање отпадних вода (ППОВ), али је у Пироту у припреми пројектна документација и очекује се да ППОВ буде изграђено до 2025. године, а такође је и у Белој Паланци у плану израда ППОВ.

Енергетика

На територији Урбаног подручја, у Пироту и у Белој Паланци индивидуална ложишта су доминантан начин грејања, где се као енергент користи највише огревно дрво и значајно мање пелет. Јавно комунално предузеће „Градска топлана“ Пирот снабдева топлотном енергијом стамбени и пословни простор града Пирота. За производњу топлотне енергије и даљу дистрибуцију топлотне енергије купцима „Градска топлана“ Пирот од 2020. користи компримовани природни гас као основни енергент. У Белој Паланци не постоји даљински систем грејања. За оба града на територији Урбаног подручја електрична енергија се користи највише у предсезони и за догревање у грејној сезони. Постоје довољни капацитети за

дистрибуцију електричне енергије, а занемарљиви део није прикачен на јавну електроенергетску мрежу, са тим да није познат однос потрошње струје на нивоу града између становања и привреде.

На територији Урбаног подручја нема дистрибутивног система природног гаса, али постоји велики потенцијал за коришћењем алтернативних извора енергије. Највећи је у коришћењу биомасе, и соларне енергије и хидроенергије, а већ постоје хидроцентрале на Нишави. Узимајући у обзир да и огревно дрво спада у ОИЕ, више од половине домаћинстава у Пироту користи биомасу као ОИЕ. Коришћење соларне енергије је у зачетку, али је приметан брзи раст њеног удела у укупној структури извора енергије. У Белој Паланци три погона у индустријској зони користе топлотне пумпе за грејање, и то измењиваче, систем вода-вода. На територији града Пирота до сада је издато 57 енергетских пасоша, а на територији општине Беле Паланке 8 објеката јавне намене поседује енергетски пасош категоризације Ц.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Саобраћајна мрежа на Урбаном подручју је добро развијена. Основу саобраћајне мреже Пирота чине државни путеви I реда (IA и IB), и то I A4: Ниш - Пирот - Димитровград – државна граница са Бугарском (гранични прелаз Градина); I B39: Пирот - Бабушница - Власотинце - Лесковац - Лебане - Медвеђа - Приштина - Пећ - државна граница са Црном Гором (гранични прелаз Чакор); државни путеви II реда (IIA и IIB), и то: II A221 Књажевац - Кална - Темска - Пирот – Височка Ржана - Мојинци – Димитровград; II A223: Периш - Бела Паланка - Бабушница - Звонце - Трнски Одоровци - Суково – веза са државним путем 43; II A259: Ниш (петља Малча) - Бела Паланка - Пирот - Димитровград - државна граница са Бугарском (гранични прелаз Градина); II B428: Бела Паланка - Понор - веза са државним путем 39; затим општински путеви I реда; општински путеви II реда; и, општински некатегорисани путеви. У граду Пироту потребно је извршити радове на завршетку изградње саобраћајног прстена – Ринг 2, односно реконструисати раскрсницу улица Козарачка – Хајдук Вељка и завршити изградњу саобраћајнице на делу од улице Цара Душана до Малог моста.

На подручју Бабушнице главне саобраћајнице чине државни путеви I реда IB-39, IIA-223; IIA-224: Нишка Бања - Гаџин Хан – Боњинце. Значајан део путне мреже на територији општине чини систем општинских путева, којима су сва насеља повезана међусобно и са општинским центром. Мрежа локалних путева је разграната али недовољно квалитетна.

Саобраћајна мрежа у Белој Паланци је релативно добро развијена, са државним путевима I реда и II реда, и општинским путевима, али је лоша путна инфраструктура на сеоским и локалним путевима.

Значајан део путне мреже Димитровграда чине државни путеви IIA реда II A221, II A223, и II A259, као и државни пут IIB реда бр. 429. Димитровград - Доња Невља - Врапча - Петачинци - Трнски Одоровци. На деоницама ових путева које пролазе кроз већа насељена места, у циљу повећања безбедности пешака, потребна је изградња тротоара, као и изградња и адекватно уређење стајалишта линија јавног превоза путника.

Саобраћајна координација постоји између локалних тела за координацију послова безбедности саобраћаја, као и између ЈЛС и Агенције за безбедност саобраћаја РС. Постоји интермодално чвориште у оквиру Слободне зоне Пирот.

Безбедност у саобраћају

На Урбаном подручју не постоје локације на којима је нарочито угрожено безбедно одвијање саобраћаја, односно не постоје „црне тачке“ на локалној саобраћајној мрежи. Већи број саобраћајних незгода у Пироту се догађа на деоници која је уједно и саобраћајно најоптерећенија, а то је Индустијска зона – Николе Пашића – Књаза Милоша – Српских владара, односно на раскрсницама са улицама Трг Републике и Саве Ковачевића. Посебно су угрожена укрштања железничке пруге са локалном путном мрежом. Стање инфраструктуре, и путне и железничке, на самим прелазима у већини случајева је лоше. Такође, често долази до кварова и отказивања рада браника/полубраника на прелазима преко пруге.

Јавни градски и приградски превоз

Јавни градски превоз (ЈГП) у Пироту је уређен са 6 линија градског саобраћаја и линија приградског саобраћаја. Приградске линије обухватају већи број села, изузев неколицине која су инфраструктурно недоступна. Проблем превоза је пре свега територијална разуђеност и велика удаљеност села Пирота, а релативно мали број путника, нарочито до планинских села, што чини поједине линије економски неоправданим. У Белој Паланци је ЈГП делимично развијен, постоји пар приградских линија, али је ситуација налик оној у Пироту. Услуге ЈГП у оба града обезбеђује приватни сектор. Возила јавног превоза и аутобуска стајалишта нису у потпуности прилагођена особама са инвалидитетом, нарочито особама у инвалидским колицима. Приградски и међуградски превоз путника на територији Димитровграда обавља се у највећој мери друмским и делимично железничким саобраћајем. Безбедност на железничким прелазима није на задовољавајућем нивоу.

Пешачке зоне

Насеље Пирот има уређену пешачку зону у централном делу коју чине: Трг пиротских ратника, Трг ослободилаца Пирота и Трг Добрице Милутиновића а кеј реке Нишаве је уређен као пешачка зона. У Белој Паланци не недостају пешачке зоне.

Бициклистички саобраћај

У Пироту не постоје изграђене бициклистичке стазе физички одвојене од моторног саобраћаја. У претходном периоду обележаване су бициклистичке траке на најфреквентнијим бициклистичким коридорима, које у међувремену нису обновљене, тако да је саобраћајна ситуација избледела и на већини места потпуно обрисана услед експлоатације. Спортски центар Пирот је урадио саобраћајни пројекат Унапређење бициклистичког саобраћаја у Пироту, покушано је да се нађу средства у оквиру позива Interreg Iра Програма за пројекат „Мобилност за чист ваздух“ који подразумева обележавање бициклистичких стаза и систем јавног превоза бициклима. У Белој Паланци не постоје бициклистичке стазе, потребна је њихова изградња.

Паркирање

Недостаје ванулично паркирање на ободу централне градске зоне Пирота, како би се моторни саобраћај у најужем градском језгру свео на најмању могућу меру, док паркинг простори недостају у ужем градском језгру Беле Паланке.

Железница

На територији Града Пирота постоји магистрална једноколосечна неелектрифицирана железничка пруга Ниш – Димитровград – државна граница – Драгоман, на којој је организован јавни путнички и теретни саобраћај. У Белој Паланци нема железничког путничког саобраћаја, већ се одвија само транспорт роба. Такође, поједине железничке раскрснице – укрштање пруге и локалних путева – нису добро обележене. Кроз подручје општине Димитровград пролази и међународна магистрална железничка пруга нормалног колосека Е-70 Ниш – Пирот – граница Р. Бугарске.

Водни саобраћај

На територији Урбаног подручја не постоји речни саобраћај.

Интернет и дигитализација

У Пироту је од 2008. године уведен систем електронске наплате паркирања СМС Паркинг, а у току је израда Елабората за увођење система за евиденцију слободних паркинг места у зонираном подручју на територији града. На малом подручју у центру Беле Паланке постоји покривеност града јавним бесплатним интернетом, и то је реализовано као WФ дрво, што је резултат пројекта у сарадњи са Министарством за државну управу и локалну самоуправу.

Авио саобраћај

У оквиру Урбаног подручја не постоји инфраструктура за авио саобраћај, а најближи аеродром Константин Велики налази се у Нишу на око 50km од Беле Паланке, 75km од Пирота и Бабушнице и на 100km од Димитровграда, постоји и аеродром у Софији у Републици Бугарској.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

Интегрални и одрживи урбани развој подразумева специфичан начин управљања процесом који тежи да усагласи различите релевантне актере у планирању, финансирању и администрирању. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа (на овом подручју постоји), који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) принцип "одоздо - на горе" и партиципација грађана, која се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Управљање на више нивоа и партнерства

На територији Урбаног подручја, управљање на више нивоа у смислу координације и усклађивања акција између различитих нивоа управе од међународног, преко националног до локалног нивоа по питању међуопштинске сарадње спроводи се кроз неколико програма и пројеката. На тим програмима и пројектима као партнери сарађују актери међународног, националног и локалног нивоа, као и регионалан агенција РРА Југ.

По питању међународног нивоа, подршка квалитетном управљању се реализује кроз неколико пројеката Европске уније (ЕУ У Граду Пироту):

- CARDS Програм (пројекти: Оснивање Канцеларије за локални економски развој и Успешан модел економске прекограничне сарадње изградње) са општином Монтана из Бугарске);
- IPA CBC Програм (пројекти: Развој мале спортске инфраструктуре у прекограничном региону Монтана-Пирот; Будућност је у нашим рукама; Промоција прекограничне сарадње кроз развој спортске инфраструктуре; Побољшање система управљања отпадом у прекограничном региону Монтана-Пирот; Модернизација културних центара у прекограничном региону Чупрен –Пирот; Модернизација и унапређење постојеће спортске инфраструктуре у прекограничном региону Монтана-Пирот; Валоризација културног наслеђа у прекограничном региону Монтана-Пирот; Оснивање Центра за едукацију и помоћ трудницама и мајкама; Прекогранична сарадња као основ одрживог развоја; Модернизација и обнова образовних установа у прекограничном региону Монтана-Пирот; Спречавање демографског колапса у прекограничном региону Монтана-Пирот; Конзервација, Ревитализација и изложбене поставке ране хришћанске базилике и средњовековне тврђаве у прекограничном региону; Рекреативне и спортске локације као туристички потенцијал региона; Заједничке прекограничне иницијативе за стварање еколошки здравог региона; и Спортске активности за младе будућност за све у прекограничном региону). Партнери на програмима су поред Града Пирота и општина Монтана, Перник (Слободна зона Перник), Правец, Вршец и Чупрен, а у неколико пројеката и удружења цивилног сектора, попут Удружење Визија Пирот, Удружење Звоно и Удружење Новитас.
- IPA Транснационални програм (пројекат: ADB Мулти моделна платформа) и RSEDP2 програм (пројекти: Кластер сирева југ и Центар младих, запошљавања и предузетнишва) са општином Монтана из Бугарске; и
- EUPRO (пројекат: Пословна инфраструктура-део логистичког центра Пирот), EUPRO PLUS (Адаптација зграде у власништву Града Пирота у мултифункционални објекат за културне, друштвене и пословне догађаје) и UNOPS програми (пројекат: EU SAI Социјално становање и инклузија).

Министарства Републике Србије су главни национални партнери на програмима и пројектима.

Остварено је и неколико регионалних иницијатива, пројеката и партнерстава у виду међуопштинске сарадње са неколико ЈЛС:

- Између Пирота, Бабушнице, Беле Паланке и Димитровграда кроз Међуопштински споразум о регионалној сарадњи у управљању чврстим комуналним отпадом и Уговор о оснивању Јавног комуналног предузећа „Регионална депонија Пирот“ које управља депонијом. Изграђена је заједничким средствима из ЕУ фондова (3.800.000 евра), Еко фонд (1.000.000 евра) и Град Пирот (500.000 евра), као регионални пројекат за 4 општине Пиротског округа. Регионална депонија је почела са радом у јануару 2013. године уз сарадњу свих учесника;
- Проширење „Слободне зоне“ Пирот које је потврђено Одлуком Владе о проширењу на општине Димитровград и Бабушница (Сл. лист 51/2019). Овим се оснива Слободна зона као Регионална слободна зона у Граду Пироту и општинама Бабушница и Бела Паланка;
- Акт о оснивању Локалне акционе групе Catena Mundi са оснивачима општине Бела Паланка и општине Бабушница (између осталих);
- Град Пирот и општине Бела Паланка, Бабушница и Димитровград су оснивачи Регионалне развојне агенције Југ и потписници акта о оснивању APP Југ. Од 2009. године (Бабушница од 2022.) активно учествују у управљању APP кроз Скупштину APP;

- Неколико регионалних иницијатива и пројеката, које спроводи РРА Југ а који укључују учешће ИТИ општина: Via Militaris (ИПА СБС БГ-СР), LANDS (Erasmus +), Link Up Serbia II (ADA), Inno-LAB, С2СЕ-, Ц2ЦЕ-Од кризе до циркуларности (EUPRO+);
- RELOF 2 (2019) – партнерство Града Пирота са општинама Димитровград и Бабушница – где су партнери добили менторску подршку за увођење или унапређење финансијског управљања и контроле (ФУК) као и унапређење надзора јавних предузећа);
- RELOF 2 (2020) – партнерство Града Пирота са општинама Димитровград, Бабушница и Бела Паланка – где су партнери добили менторску подршку за увођење или унапређење интерне ревизије као и унапређење надзора јавних предузећа);
- „Успостављање и даљи развој услуга социјалне заштите у општинама Димитровград, Бела Паланка, Бабушница и Власотинце за децу са сметњама у развоју“ Општи циљ пројекта је подршка развоју услуга у заједници за децу са сметњама у развоју у општинама Димитровград, Бела Паланка, Бабушница и Власотинце - СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА - ИПА 2008 - Делегација Европске уније у Републици Србији, 2011-2013;
- Exchange 4 – Пројекат „Чиста животна средина за бољи живот“, партнерство између општине Бабушница и општине Димитровград са циљем унапређења регионалног система управљања отпадом за пиротски регион кроз успостављање примарне сепарације отпада у општинама и кроз подршку затварању и санација несанитарних општинских депонија и депонија.

Подршка РРА Југ општинама на годишњем нивоу одвија се и кроз спровођење програма услуга акредитованих регионалних развојних агенција потенцијалним инвеститорима, стандардизовани сет услуга (ССУ) за микро, мала и средња предузећа, мере суфинансирања годишње чланарине јединица локалних самоуправа за рад и пословање акредитованих РРА као и подршку спровођење програма за МСП Фонда за развој.

Партиципативни приступ

Примена партиципације грађана и иницијативе локалног становништва реализована је приликом израде урбанистичких и просторних планова кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид на територији Урбаног подручја, а најбоље примере представљају Просторни план Града Пирота, Просторни план општине Бела Паланка 2009 – 2024, низ планова генералне регулације и планове детаљне регулације, а један од најважнијих је ПДР "Регионалне санитарне депоније за општине Пирот, Димитровград, Бела паланка и Бабушница".

Партиципација грађана спроводи се у Пироту кроз радне групе, презентације плана и јавну расправу за Локалне стратегије руралног развоја ЛАГ Катена Мунди, 2020 - 2023, План развоја Града Пирота 2021-2028, Средњорочни план развоја града Пирота 2022-2024. Такође, и за низ локалних акционих планова, попут оног за запошљавање за 2021-2023, за децу Пирота 2019-2024, управљања отпадом Града Пирота 2021-2031, за социјално укључивање рома и ромкиња 2019-2021. Затим и у оквиру програма и планова, попут оног о заштити животне средине 2019-2023, развоја туризма града Пирота 2018-2022, Плана капиталних инвестиција 2021-2024, Стратегије безбедности саобраћаја за период 2018 до 2023, Плана Јавног здравља Града Пирота 2019-2021, и у изради Стратегије интегрисаног територијалног улагања за регион БГ-СР прекограничне сарадње. У Белој Паланци су за План развоја општине Бела Паланка 2021-2028. у чијој изради су учествовали и представници привредника, пољопривредника и других

стручњака осим представника јавног сектора. За Локални акциони план за родну равноправност Општина Бела Паланка 2021-2023 оформљене су радне групе, презентација плана и јавна расправа. За Локални акциони план за социјално укључивање Рома и Ромкиња у општини Бела Паланка за период 2021.–2023. године учествовали су и представници ромских удружења, здравствене медијаторке, педагошки асистенти, итд. За Програм за унапређење положаја особа са инвалидитетом на територији општине Бела Паланка 2021. до 2023. су током израде одржане консултације са заинтересованим странама и циљним групама и спроведена је јавна расправа. За Стратегију за унапређивање предшколског васпитања и образовања општине Бела Паланка 2021. до 2024. организована је јавна расправа са свим заинтересованим странама, попут представника ромских удружења, здравствена медијаторка и представници Дома здравља, као и представници Савета родитеља.

Додатно, Град Пирот реализују трећу годину заредом Пројекат Партиципативно буџетирање, уз сарадњу са организацијама БИРН Србија и NALED, а надаље овај пројекта спроводи самостално уз одређену техничку подршку БИРН-а. Партиципативно буџетирање је процес који укључује грађане и остале заинтересоване стране у одређивање приоритета и доношење планова потрошње у оквиру буџета локалне самоуправе. На овај начин, део буџета намењен је за пројекте од интереса за локалну заједницу

5.4.2 Извори финансирања

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја на територији Урбаног подручја, од националних и међународних фондова, буџета ЈЛС, јавно – приватних партнерстава, и приватних фондова у виду кредита инвестиционих и комерцијалних банака на подручју Републике Србије.

Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су сопствена средства/буџет ЈЛС. У и програми различитих министарстава Републике Србије. У Пироту је Министарство туризма финансирало "Оснаживање српске средњовековне тврђаве Кале - II фаза и музеја Понишавља", затим Министарство културе „Израду пројектно-техничке документације за Дом војске“, Министарство државне управе „Успостављање јединственог управног места“, и Министарство грађевинарства за „Израду планске документације -Просторни план Града Пирота“. У белој Паланци је Министарство заштите животне средине финансирало кроз IPA 2017 фонд и EISP 2 (Environmental Infrastructure Support Programme) Инструмент за предприступну помоћ (IPA 2) – Европске комисије, Оперативни споразум о програмирању, спровођењу, праћењу и вредновању акционих програма, затим Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде – Управа за аграрна плаћања, Програм припреме локалних стратегија руралног развоја у 2019. години – ЛЕАДЕР приступ.

Постоји и билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми, попут Реформе социјалне заштите у Републици Србији - Подршка развоју локалне заједнице коју је спровело Министарство рада и социјалне политике кроз IPA 2008 фонд за Социјална инклузију – IPA 2008.

Од страних извора финансирања урбаног развоја коришћени су фондови ЕУ, и то за Примарну сепарацију отпада у четири региона кроз IPA 2017 фонд, затим Изградња Постројења за пречишћавање отпадних вода у Пироту кроз фонд Немачке развојне банке KfW. Постоји и

билатерална и мултилатерална сарадња и донаторски програми у коју улазе сви пројекти прекограничне сарадње (један је INTERREG IPA Cross Border Cooperation).

5.4.3 Транспарентност и информисање

По индексу транспарентности локалне самоуправе за 2022. годину Град Пирот је на високом 14. месту са индексом 65, што је повећање од чак 58,5% (98 место и индекс 41 у 2021. години); Димитровград је такође на добром 25. месту са индексом 57, што је повећање од 32.6% (88. место и индекс 43 у 2021. г.); Бабушница је на 50. месту са индексом 51, што је повећање од 4.1% (58 место и индекс 49 у 2021. г.); и Бела Паланка на 127. месту са индексом 37, што је мали пад од 2,6% (113 место и индекс 38 у 2021. г.).

У Белој Паланци постоји развијен систем електронске комуникације између управе и грађана, а постоји и седам услуга у општини које су регистроване на порталу Е-управа.

У Пироту и Белој Паланци постоји ГИС града, али се не користи у адекватном обиму у управљању урбаним развојем. Ради тога не садржи већину података за ту сврху и никад није ажуриран од како је уведен. Евидентан је недостатак обученог и квалификованог кадра за обављање овакве врсте посла.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Повољан положај и саобраћајна повезаност на међудржавном нивоу > тремеђа Бугарске, Румуније и Србије > најкраћа путна веза Европе ка Црноморском басену
- Неколико браунфилд локација инфраструктурно опремљених > потенцијал за урбану регенерацију (градска насеља Пирот, Бела Паланка)
- Недирнута природа, еколошка очуваност и природни ресурси (Стара Планина, долина реке Јерме, Завојско језеро, Сићевачка клисура, Венерина долина, Лужничка котлина, Јама Безданка, Звоначка бања, Белопаланачка пећина Јовина, Петрлашка пећина, воде, шуме), Еколошка мрежа Натура 2000
- Културно материјално и нематеријално наслеђе препознатљиво у аутохтоној и делимично видљивој, отоманској архитектури (село Пресека, Остатовица) и вернакуларној архитектури, те оличено и кроз традиционалне производе, већ широко препознатљиве (пиротски качкаваљ, ћилим, пиротска пеглана кобасица, сушеница, вурда, паприка Вртка и др.), навике, обичаји, говор, кухиња, сатри занати и др.
- Трансформација и адаптација градског насеља Пирот савременим потребама развоја нових технологија и индустрија (привредни комплекс, Слободна зона Пирот, угоститељство и др.)

слабости/недостаци

- Ексцентричан положај у Србији и удаљеност од већих урбаних центара
- Висок централитет локалних градских насеља у односу на остала (функције, планирање/урбанизам), слабе везе са руралним залеђем и недовољна вертикална координација (република-локална самоуправа)
- Ширење урбаног подручја и повећана стамбена изградња (градско насеље Пирот), као и велики број бесправно саграђених објеката без правног статуса и решења
- Специјални резерват природе Сува Планина и Парк природе „Сићевачка клисура“ су угрожени индустријским објектима, док је честа појава прекомерне сече шума, агресивног ширења каменолома и угрожавања природних вредности људским активностима.
- Недовољна искоришћеност и спора трансформација бивших индустријских и војних браунфилда
- Недовољна искоришћеност и неравномерна развијеност туристичких потенцијала

потенцијали/могућности

- Могућности урбане регенерације урбаних структура и јавних простора > занатска четврт у Тијабари, оживљавање градића Кале и Средњовековне тврђаве Момчилов град
- Могућности урбане обнове сеоских објеката месних заједница, као и пренамене напуштених школа, домова културе, сеоских објеката и др.
- Регенерација браунфилда > бивши индустријски и војни комплекси инфраструктурно опремљени и саобраћајно одлично повезани
- Еколошка очуваност и природни ресурси за развој одрживог туризма

- Развој културног туризма и туристичких дестинација са културним и природним наслеђем
- Добро очувана животна средина као основ еко и руралног туризма (Звоначка бања, Љуберађа (Бабушница), Темска, Гостуша, Сенокос, Горња Каменица и др.) и производњу органске хране
- Брендирање туристичких и пољопривредних производа и дефинисање профилисаних туристичких итинерера и њихово повезивање ради унапређења целокупне туристичке привреде
- Јачање урбано-руралних веза кроз интензивирање реалне кооперације, децентрализације функција, заједничких пројеката и др.

претње/ризици

- Напуштени индустријски комплекси > без нових намена и нерешено имовинско-правно стање
- Наставак нелегалне изградње и нерешавање проблема ових објеката и територија
- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом (нпр. у Димитровграду комплекс гумарске индустрије)
- Неконтролисано ширење насеља и узурпација пољопривредног и шумског земљишта
- Недовољна повезаност са туристичком понудом околних дестинација

потребе

- Оснаживање постојећег/креирање новог идентитета јавних урбаних простора
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Урбана регенерација градске структуре, уређење и очување јавних простора и обнова и пренамена сеоских објеката (напуштених школа, домова културе, и др.)
- Санација бесправне градње
- Очување и боље управљање природним пределима
- Јачање урбано-руралних веза кроз развој социјалне и техничке инфраструктуре на руралном подручју, програме мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима и бољу понуду радних места и услуга
- Диверзификација туристичке понуде кроз развој еко туризма, руралног туризма, културног туризма и др. и боље повезивање са туристичком понудом околних дестинација

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Богатство шума и шумског земљишта у Урбаном подручју
- Завојско језеро > водени и енергетски ресурс за производњу чисте енергије
- Регионална депонија Пирот за читаву територију Урбаног подручја > око 100.000 становника и примарна селекција отпада и рециклирање
- Систем даљинског грејања у градском насељу Пироту
- Развијена саобраћајна мрежа локалних путева
- Близина и добра повезаност са аеродромима у Нишу и Софији

слабости/недостаци

- Недовољно зелених површина и загађен ваздух у центрима Урбаног подручја > саобраћај и грејање током зиме, прекомерна изградња, дивље депоније и др.
- Непостојање система за пречишћавања отпадних вода и испуштање непрерађених отпадних вода привредних субјеката у реципијенте и недостатак сепарационе канализације.
- Слаба примена зелено-плаве инфраструктуре, као и уништавање саобраћајница (нпр. пут 121) пробијањем атарстких путева
- Проблем водоснабдевања, нарочито у насељима на висинама изнад 700 метара која остају без воде
- Загађеност земљишта и површинских и подземних водотокова отпадним водама из септичких јама > непостојање канализације у већини сеоских насеља
- Дивље и несанитарне депоније
- Угроженост специјалног резервата природе Сува Планина и Парка природе „Сићевачка клисура“ (Бела Паланка) индустријским објектима
- Неуређени речни токови > незадовољавајући степен заштите од поплава
- Слаба безбедност железничких пружних прелаза у насељима
- Недовољно развијена бицикличка инфраструктура и недостатак обележених бицикличких стаза
- Недовољно простора за улично и организовано паркирање
- Приградски превоз > територијална разуђеност и велика удаљеност села
- Мала покривеност бесплатним Интернетом

потенцијали/могућности

- Коришћење алтернативних извора енергије > биомаса, енергија сунца (соларне енергане и панели на равним крововима), ветра и воде.
- Потенцијално проширење и повећање капацитета регионалне депоније Пирот
- Санација несанитарних депонија
- Примарна селекција отпада и рециклажа
- Унапређење бицикличког саобраћаја > Interreg IPA Програм „Мобилност за чист ваздух“ систем јавног превоза бициклима
- Ослобађање централних урбаних зона од моторног саобраћаја проширење јавних пешачких површина, развој јавног превоза и коришћење возила на алтернативни погон
- Повећање површина под шумама
- Изградња гасовода за општине у којима овај систем недостаје
- Могућности након отварања Поглавља 27 у преговорима за ЕУ интеграције које ће унапредити законодавни оквир и отворити могућност повећаног улагања у заштиту животне средине, као и коришћење средстава Зелене агенде за Западни Балкан
- Коришћење Nature Based Solutions за уређење и заштиту од поплава Нишаве
- Изградња новог граничног прелаза Градина 2

претње/ризици

- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Недовољно коришћење алтернативних (еколошки чистих) видова превоза на територији Урбаног подручја и унапређење железничке инфраструктуре
- Наставак индустријског и привредног загађења животне средине
- Ширење насеља дуж саобраћајница
- Узурпација пољопривредног и шумског земљишта, као и деградација пашњака због проширивања инвазионих врста
- Даља угроженост животне средине и еколошки проблеми од дивљих депонија
- Концепт развоја урбаних садржаја који погодује већој употреби путничких аутомобила
- Неажуриран катастар и низак ниво спровођења прописа

потребе

- Ревитализација и санација саобраћајне мреже и унапређење урбане мобилности
- Изградња тротоара у насељеним местима и уређење стајалишта линија јавног градског превоза
- Изградња бициклическе инфраструктуре и обележених бициклических стаза
- Реконструкција водоводне мреже и изградња водонепропусних септичких јама у већини сеоских насеља
- Ефикасније пречишћавање и сепарација отпадних вода

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Брендирани производи пиротски качкаваљ, ћилим, пиротска пеглана кобасица, као
- Индустријске зоне и Слободна зона Пирот и подзоне у Димитровграду, Бабушници и Белој Паланци
- Релативно развијена употреба ИТ сектора у привреди
- Повезаност сектотра МСП са великим системима (нпр. ТИГАР), као и поједине локалне субвенције за start up кредите и подршку инвеститорима
- Гастрономски сајмови и други облици промовисања Урбаног подручја
- Велика количина биомасе и производња сечке

слабости/недостаци

- Недостатак радне снаге и неповољна квалификациона структура радника на Урбаном подручју
- Велика просечна незапосленост
- Недостатак формалних институција за подршку производњи и предузетништву
- Недовољно доступних „гринфилд“ локација за инвестирање (мале површине, неадекватна инфраструктура, итд)
- Резервисаност јавног сектора за подстицање циркуларне економије

потенцијали/могућности

- Регионална и прекогранична сарадња – међуопштинско и регионално повезивање и сарадња у области економије и културе
- Доступност и коришћење републичких и страних фондова за развој бизниса
- Развој органске производње хране
- Институциона подршка развоју Урбаног подручја – нпр. Развојни институт Пирот (за читаво урбано подручје)
- Аплицирање за ЕУ фондове ради подстицања развоја циркуларне економије
- Грађевински и биоразградиви отпад као ресурс за рециклирање и изградња компостана
- Креативна индустрија/стари занати – за брендирање и пласман производа
- Унапређење енергетске и саобраћајне инфраструктуре и прилагођавање еколошки прихватљивим стандардима (електрификација пруге, топлане на биомасу, гасовод и др.)

претње/ризици

- Велика просечна незапосленост и наставак одлива квалитетне радне снаге са Урбаног подручја
- Ослањање развија привреде на индустрије које су значајни загађивачи животне средине
- Некоришћење финансијских инструмената на државном нивоу (таксе) за отпад и отпадну воду
- Слаба приступачност Урбаном подручју и мали број алтернативних видова превоза

потребе

- Квалификована и обучена радна снага
- Институционална и ванинституционална подршка старт-ап фирмама и развој руралне економије
- Унапређење путне и комуналне инфраструктуре у циљу привлачења нових инвестиција
- Унапређење јавног међуградског превоза који би повезао насеља у Урбаном подручју
Мотивисање и артикулисање потреба за ревитализацијом кооперације и удруживање привредника и произвођача

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Значајна јавна издвајања за социјалне услуге
- Велико искуство и стручност запослених у области социјалне заштите
- Познавање потреба лица из социјално угрожених категорија
- Добра сарадња са невладиним сектором који је оспособљен да пружа и услуге социјалне заштите
- Развијена спортска инфраструктура са савременом опремом
- Квалитетне институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима

- Целоживотно учење и смањење броја неписмених и необразованих и први акредитовани програм дуалних студија у Србији припремљен у сарадњи и према потребама привредних субјеката Урбаног подручја
- Велики број уметника, нарочито ликовних стваралаца

слабости/недостаци

- Недовољни просторни капацитети у објектима за здравствену заштиту
- Мали број деце узраста 0–3 године која су у систему предшколског васпитања и образовања (24,3%)
- Услуге социјалне заштите нису довољно доступне у руралним срединама
- Слаба информисаност корисника о могућности остваривања права
- Непостојање прихватишта за одрасла и стара лица, децу и жртве насиља
- Недостатак људских ресурса и доступност садржаја примарне здравствене заштите (лекари, хитна помоћ и др.)
- Недовољна сарадња привреде и средњих школа за потребе едукације стручних кадрова
- Недостатак високошколских институција
- Недостатак сала за физичко у школама и заштитних радионица у фирмама за децу са посебним потребама
- Недовољна покривеност културним садржајима у неким деловима Урбаног подручја

потенцијали/могућности

- Прекогранична сарадња са градовима из Бугарске у области културе, спорта, образовања и др.
- Укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне заштите
- Успостављање боље сарадње институција и установа између локалних самоуправа ради размене искустава и знања

претње/ризици

- Наставак опадања броја становника, миграција младе и квалификоване радне снаге и старења становништва
- Велики број једночланих/двочланих старачких домаћинстава на селу и пораст броја старих лица са потребама
- Лош економски положај просветних, социјалних и здравствених радника и недостатак радника у образовању, социјалној заштити, култури и др.

потребе

- Успостављање нових услуга социјалне заштите:
 - социјално-едукативне и саветодавно-терапијске услуге,
 - услуге помоћи старим лицима,
 - прихватиште за социјално угрожене категорије становништва (жртве насиља, бескућници, стари и изнемогли, становници у стању тренутне социјалне потребе и сл.)

- Успостављање система хитне здравствене помоћи болеснима на целој територији Урбаног подручја и реконструкција и адаптација амбуланти на сеоском подручју
- Успостављање одговарајућих образовних смерова у средњим школама у складу са потребама Урбаног подручја
- Унапређење стања и изградња неопходних спортских објеката за базичне спортове и рекреативних садржаја
- Подизање нових меморијалних комплекса, музеја и осталих објеката културе и мапирање Урбаног подручја за потенцијално нове културне садржаје и њихово повезивање

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа - међународни, национални и регионални актери кроз различите програме и пројекте
- Партиципативни приступ у изради стратегија и планова развоја и укључивање заинтересованих страна и стејхолдера, националних мањина, социјално угрожених категорија становника, здравствених медијаторки, педагошких асистената, итд.
- Партиципативно буџетирање и укључивање грађана и других заинтересоване страна у одређивање приоритетних пројекта за реализацију од интереса за локалну заједницу
- Грађанске иницијативе за теме одрживог развоја и заштите животне средине
- Различити међународни и домаћи видови финансирања урбаног развоја
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана
- Велика транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (Пирот на 14. месту, Димитровград на 25., Бабушница на 50. и Бела Паланка на 127. месту)

слабости/недостаци

- Слаба међуопштинска сарадња
- Недостатак квалификованих кадрова и преоптерећеност постојећих у јединицама локалне самоуправе за управљање урбаним развојем
- Мала и недовољна употреба Географских информационих система у управљању урбаним развојем и недовољна обученост за коришћење савремених ИТ система
- Комуникација са грађанима у вези са усвајањем планова развоја није довољно прилагођена и разумљива што за последицу има недовољну заинтересованост и неинформисаност

потенцијали/могућности

- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање, сарадња и партнерство са актерима јавног и приватног сектора на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у многим областима - инфраструктура; брендирање места; одржива мобилност; развој одрживог и културног туризма и др.

- Јачање сарадње ЈЛС у оквиру Урбаног подручја за комплементарност садржаја > модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом” > квалитетан живот становништва и туриста;
- Јачање сарадње ЈЛС за управљање развојем Урбаног подручја и заједничка брига о стању животне средине, реализацији регионалних депонија и другим пројектима.
- Боља сарадња са цивилним и приватним сектором и јачање транспарентности у доношењу одлука у управљању урбаним развојем
- Значајно боље коришћење ГИС и унос постојећих просторних података у систем
- Формирање Савета корисника заштићеног природног добра

претње/ризици

- Споро реформисање администрације за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу планирања и реализације урбаног развоја
- Мигрирање младих, високо образованих у веће градове и иностранство
- Успоравање европских интеграција и процеса придруживање ЕУ и економска криза изазвана ратом у Украјини - смањен број ЕУ пројеката и додатних извора финансирања

потребе

- Изградња и подизање капацитета у интегралном урбаном управљању
- Квалитетније управљање у оквиру Урбаног подручја, нарочито животном средином и смањење антропогених утицаја у урбаним насељима
- Комплементарно и заједничко аплицирање на нивоу Урбаног подручја за међународне пројекте
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно урбано управљање
- Увођење савремених технологија и ГИС алата у управљање територијом на нивоу урбаног подручја

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

ПИРОТ ЈЕ УРБАНО ПОДРУЧЈЕ СЛОБОДНИХ, ВРЕДНИХ ЉУДИ И НЕСПУТАНЕ ПРИРОДЕ. Подручје очуване, чисте животне средине и циркуларне економије, које даје здраву храну за будуће генерације. Мултикултурална средина, израженог и препознатљивог идентитета, у којој се не расипа оно што је корисно и брани оно што је вредно. Територија Пирота је спој древног и модерног, младог и старог, коју прожима слободни проток робе и људи. У Пирот се долази са свих крајева света, у њему су реке пуне воде, пашњаци пуни оваца и села пуна деце.

УРБАНО ПОДРУЧЈЕ ПИРОТ – СЛОБОДНА ЗОНА, СЛОБОДНИ ГРАЂАНИ, СЛОБОДНИ ПРОТОК РОБЕ И ЉУДИ

ШТЕДИМО И ЗА СТАРОСТ: СА 48 НА 28 ГОДИНА ЈЕ ПРОСЕЧНА СТАРОСТ СТАНОВНИШТВА

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁵ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁶; Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁷; Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁸; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁹ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт¹⁰; Просторни План

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezio-nom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁸ <https://www.ekologija.gov.rs/saopštenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

¹⁰ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт¹¹; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт¹²; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године¹³; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“¹⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године¹⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године¹⁷ („Сл. гласник РС“, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године¹⁸ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године¹⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт²⁰; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године²¹ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године²² („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог²³; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године²⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године²⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године²⁶ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године²⁷ („Сл. гласник РС“, број 35/15).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;

¹¹ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

¹² <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

¹³ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

¹⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

¹⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

¹⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

¹⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

¹⁸). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

¹⁹ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

²⁰ <https://www.srbija.gov.rs/>

²¹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

²² <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

²³ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

²⁴ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

²⁵ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

²⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

²⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеве, специфични циљеве и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – **ЦИЉ**, **СЦ** – **специфични циљ**, **М** – **мера**

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина укључујући и ревитализацију браунфилд локација <ul style="list-style-type: none"> • Димировград (ГИД Гумарска индустрија и Слобода) • Бела Паланка (Укас, Весна) • Пирот (Пиротекс, дувачко-графика) • Бабушница
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др.)
М 1.1.3 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности и унапређење културе становања
М 1.1.4 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама) на нивоу ЈЛС
М 1.1.5 Унапређење безбедности у урбаним подручјима (измештање пруге изван насеља, ...)
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја
М 1.2.2 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.3 Очување културног диверзитета, очување културног и природног предела
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Валоризација и планска диверзификација туристичке понуде и капацитета заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.2 Брендирање и промоција места и туристичких производа и културног наслеђа
М 1.3.3 Промоција хране, старих заната, обичаја и фолклора (нематеријално културно наслеђе – НКН)
М 1.3.4 Повезивање и промоција културних тачака на урбаном продучју, обједињена понуда и

стварање заједничких тематских рута (тематски итинерери и комбинација садржаја)
М 1.3.5 Унапређење туристичке инфраструктуре
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.2 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра,...) и унапређење рада инспекцијске службе
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на руралном подручју
М 1.5.2 Пројекти идентификације и програми мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима и добровољно удруживање сеоских произвођача
М 1.5.3 Стварање услова за снабдевање руралних средина основним намирницама и сл.
М 1.5.4 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција обновљивих извора енергије (електричне и топлотне)
М 2.2.2 Примена примера добре праксе за снабдевање енергентима, што би за последицу имало гашење индивидуалних котларница
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Увођење паметне мреже, напредних системи за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
М 2.3.2 Развој концепта произвођач – потрошач (соларни панели)
М 2.3.3 Повезивање на гасну мрежу свих потенцијалних корисника
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Установљавање нових или побољшаних система за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа, као и у случају природних ризика
М 2.4.2 Унапређење мера заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)

М 2.4.3 Ефикаснија заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или учвршћена и побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере (технички системи) заштите од шумских пожара
М 2.4.7 Израда плана процене ризика, заштите и спасавања, као и плана за смањење ризика од катастрофа у ванредним ситуацијама
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
СЦ 2.6. Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење рада, рекултивације и мониторинга депонија отпада
М 2.6.2 Подстицање и увођење сепарације отпада
М 2.6.3 Увођење адекватног управљања опасним отпадом из домаћинства
М 2.6.4 Увођење адекватног управљања грађевинским отпадом
М 2.6.5 Развој и примена мера за коришћење енергије и материја из отпада
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Системска заштита зелене инфраструктуре (биље) и плаве инфраструктуре (вода)
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе
М 2.7.4 Унапређење и проширење подручја обухваћених постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Јасно дефинисање подручја обухваћених заштитом од великих хемијских удеса и ограничавање последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
М 2.7.6 Забрана изградње МХЕ (Град Пирот је већ заштитио своје водотокове)
М 2.7.7 Санација клизишта и заштита од утицаја вода (одводњавање земљишта – начин, управљање)
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Увођење нових или обнављање и модернизовање линија шинских система
М 2.8.2 Увођење еколошки прихватљивих возила за колективни јавни превоз
М 2.8.3 Измештање шинског (железничког) саобраћаја из насељених подручја
М 2.8.4 Обезбеђивање инфраструктуре намењене бицикличком саобраћају
М 2.8.5 Увођење инфраструктуре за алтернативна горива

М 2.8.6 Установљавање новог или модернизованог дигитализованог система градског превоза
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију
М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и ИТИ са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ Коридору X и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Континуирано унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Континуирано унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компетитивним позивима
М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности

ЦЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
ЦЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и подстицање инвестиција у решења циркуларне економије као генераторе раста (нови капацитет за рециклирање отпада, улагања у постројења за сепаратно прикупљање отпада, отпад прерађен за поновну употребу)
ЦЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности
ЦЦ 3.8 Повезивање привреде и образовања
3.8.1 Повезивање образовних институција са привредним сектором
3.8.2 Дефинисање програма и мотивационих мера које би биле довољно подстицајне да задрже постојеће и будуће кадрове на простору Урбаног подручја (субвенције при решавању стамбених питања, стално усавршавање, добри услови за одрастање деце и њихово школовање, стипендирање и др.)

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
ЦЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
ЦЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
М 4.2.2 Развој нових или модернизовање постојећих објеката за привремени прихват и интервентно збрињавање (бескућници, деца у просјачењу, жртве насиља, мигранти и др.)
ЦЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Успостављање услуге „Становање уз подршку“ на нивоу Урбаног подручја
М 4.3.3 Подршка запошљавању осетљивих категорија кроз различите програме обука, едукација, заштитних радионица
ЦЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања, оспособљавања и целоживотног образовања (континуално образовање)
М 4.4.2 Развој високошколских установа

СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите
СЦ 4.6 Подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.6.1 Побољшан приступ и ширење мреже социјалних услуга и социјалних иновација у заједници
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.7.1 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
СЦ 4.8 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.8.1 Унапређење квалитета живота кроз бављење спортом као елементом од суштинског значаја за развој личности и здравог начина живота
М 4.8.2 Изградња спортских терена у урбаним и руралним насељима
СЦ 4.9 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.9.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.9.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.9.3 Подстицање младих за волонтирање у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација
М 5.1.2 Подизање капацитета за управљање развојем
М 5.1.3 Повећање видљивости значаја „Управљања на нивоу Урбаног подручја“
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, наука и образовање, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотеживању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука
М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти ²⁸ и стандардима отворене управе

²⁸ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
М 5.4.3 Институционализација-комплементарно и заједничко аплицирање на нивоу урбаног подручја
М 5.4.4 Примена интегрисаног прекограничног управљања
СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој регионалног информационих система (ГИС) за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.2 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.) и њихово редовно ажурирање

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима²⁹. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др³⁰. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

²⁹ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као калеидоскоп карактеристичних места и ситуација

³⁰ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослонцем на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

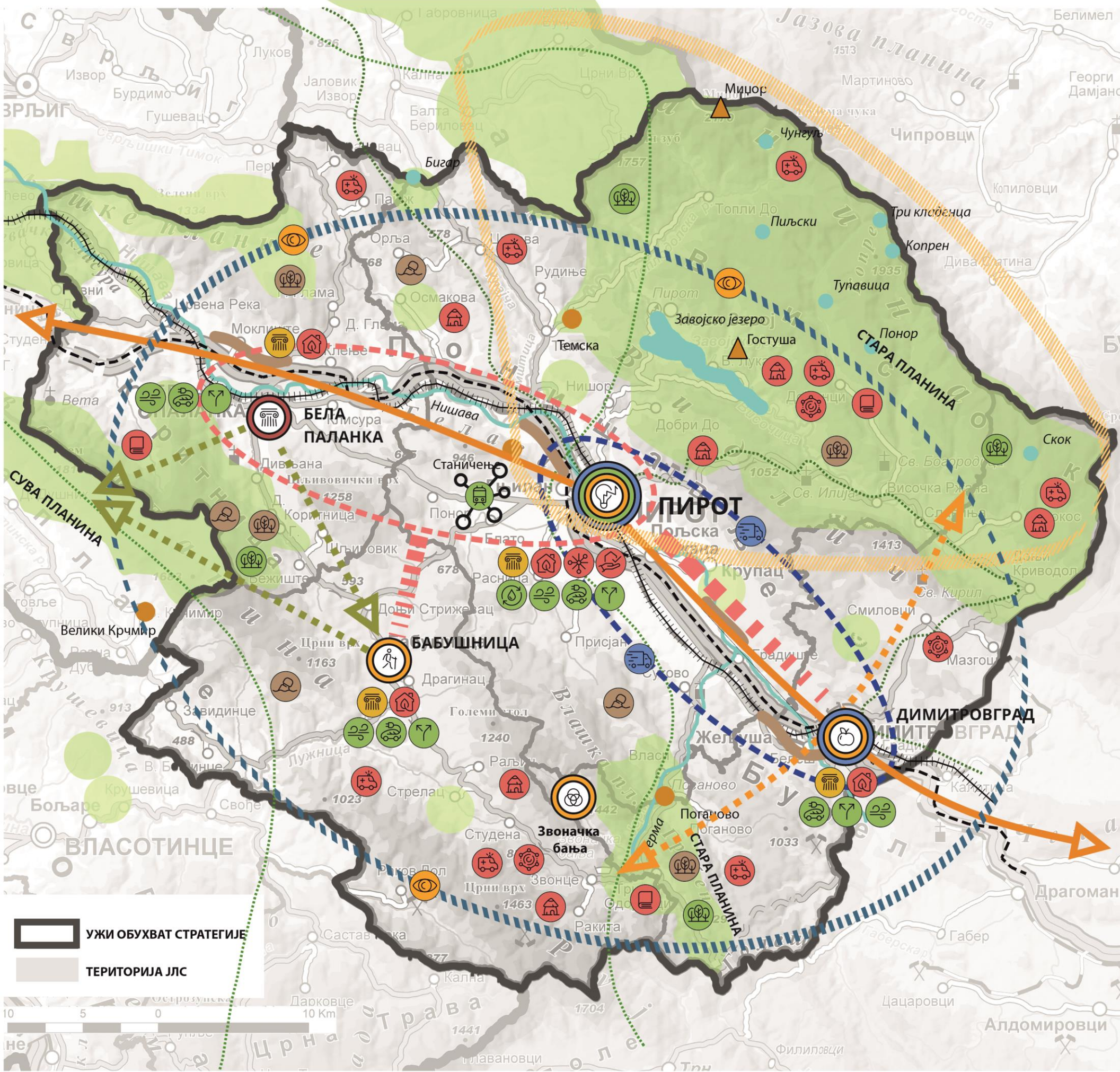
- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА ПАЛАНКА

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

ПИРОТ - развојни центар нискоугљеничне и циркуларне економије; центар паметне специјализације: храна за будућност, гастрономија, паковање, креативна индустрија; центар одрживог туризма Старе планине; центар социјалних услуга и културе

ДИМИТРОВГРАД - центар паметне специјализације: храна за будућност, прекограничне сарадње, културе сећања и старих заната

БЕЛА ПАЛАНКА - центар социјалних услуга и културног туризма (Ремезијана)

БАБУШНИЦА - центар одрживог и спортског туризма

ЗВОНАЧКА БАЊА - центар здравствене рехабилитације

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

Зона паметне специјализације - логистички центар Пирот - Димитровград

Тематска рута: Виа милитарис / ревитализација и заштита ризиког наслеђа: Ремезијана (Бела Паланка), TURRES-а (Пирот) и веза ка Нишу и Софији

Зона јединствене туристичке понуде: 'брендирање локалних локалних производа: 'Купи наше'; културни и верски туризам и вернакуларна архитектура; спортски и рекреативни туризам и смештајни капацитети

Зона одрживе туристичке понуде: Старе планине веза са Књажевцем

Зона одрживе туристичке понуде: Сува планина - Бела Паланка - Бабушница - веза са Гаџиним Ханом и Нишком Бањом

Зона одрживе туристичке понуде: Стара планина - Гребен планина

Зона интеграције социјалних услуга: Пирот - Бела Паланка

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

зелена инфраструктура: зоне и појединачне локације

плава инфраструктура

регулација реке Нишаве

подручја угрожена сечом шума

подручја угрожена дивљим депонијама (рурална подручја)

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

државни пут IА реда

магистрална / регионална железница

пешачки коридори E4 и E7

бициклическа рута EURO VELO 13

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

Знаменита места и НКД од великог / изузетног значаја

Мрежа "Четири музеја" реконстр. куће Бела мачка и музеј филмарства Пирот, војни музеј шанац - Бабушница, музеј Димитровград, музеј Б.Паланка

Интеграција железничког и друмског саобраћаја и бициклических стаза

Мрежа "Четири шуме": пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара

Измештање железнице из урбаних центара и обнова земљишта браунфилд локација

Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода

Инфраструктура за електрична возила у јавном градском и међуградском превозу

Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)

Етно музеји / креативни центри за очување и афирмацију старих заната у селима урбаног подручја

Мрежа комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима

Здравље за све - системомобилне здравствене заштите мобилне апотеке / хитна медицинска помоћ / помоћ у кући

Интегрисан систем услуга за стара лица

Мрежа школа за боравак деце у природи (Реконстр. школа на Старој планини / рекреативну наставу

Регионални центар за децу оболелу од аутизма

Становање уз подршку за здравствене и просветне раднике

Мултимодални чвор: аутопут - железница - логистички центар

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. "Планинска корпа" (корпа са прехранбеним производима урбаног подручја)
2. Промоција и афирмација "Via Militaris"
3. Ревитализација Звоначке Бање
4. Афирмација (брендирање) природног и етно наслеђа (вернакуларна архитектура)
5. Мрежа "Четири музеја" (обнова и афирмација)

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)
2. Измештање железнице из урбаних центара, обнова земљишта браунфилд локација
3. Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
4. Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода
5. Формирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију
6. Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара - "Четири шуме"

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Успостављање е-платформе "Купи наше" – регионална промоција локалних произвођача
2. Формирање Креативног центра за очување и афирмацију старих заната
3. Умрежавање и усклађивање образовних профила са тржиштем радне снаге

8.3.4 Друштвено благостање

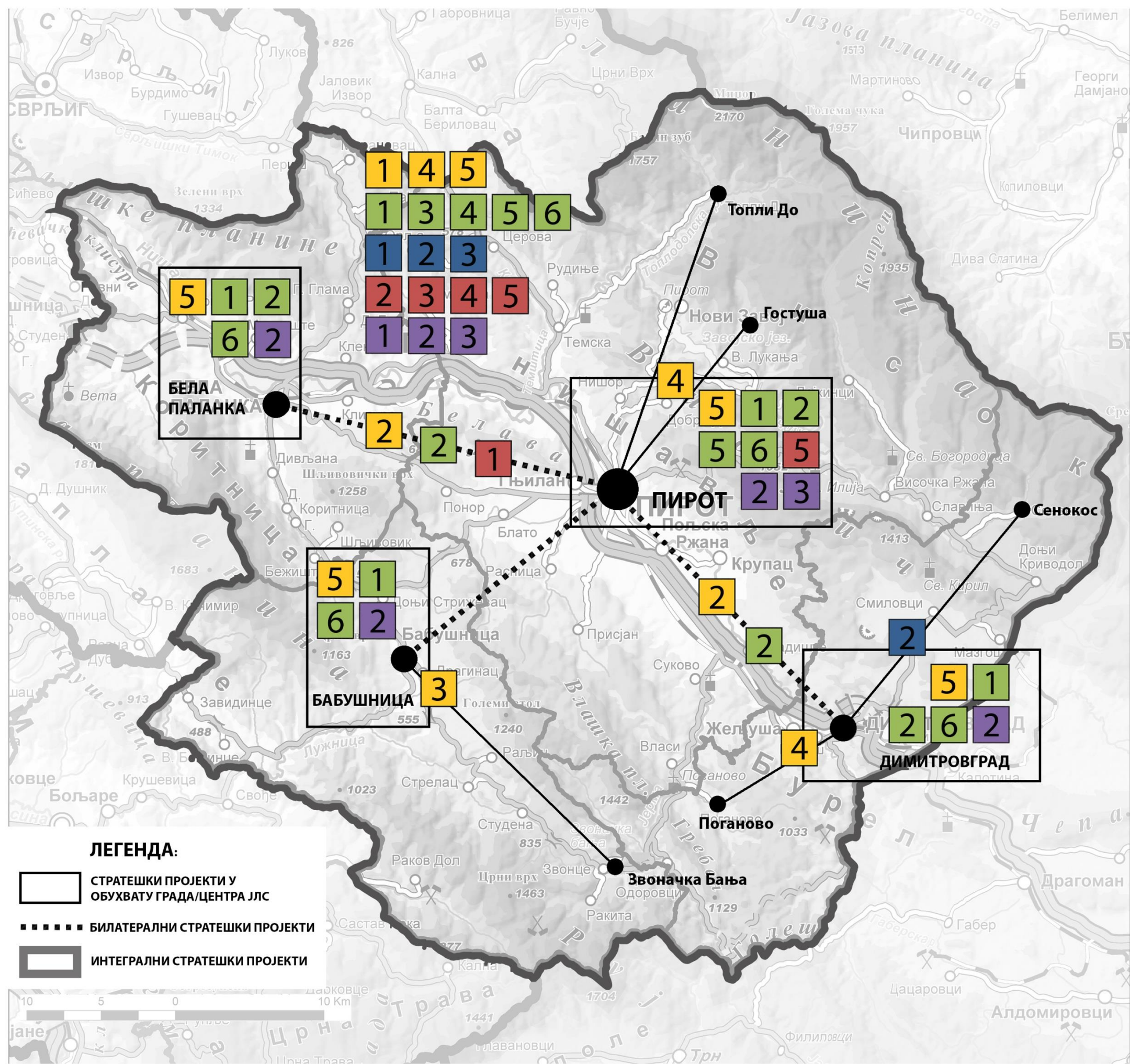
1. Успостављање службе хитне медицинске помоћи на целом урбаном подручју
2. Формирање мреже комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима
3. Успостављање система мобилне здравствене заштите - "Здравље за све"
4. Успостављање интегрисаног система услуга за стара лица
5. Формирање регионалног центра за особе са аутизмом

8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Развој практичних алата за управљање, мониторинг, евалуацију и имплементацију стратегије
3. Формирање Лабораторије за територијални развој (регионални савет)

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- 1 "Планинска корпа" (корпа са прехранбеним производима урбаног подручја)
- 2 Промоција и афирмација "Via Militaris"
- 3 Ревитализација Звоначке Бање
- 4 Афирмација (брендирање) природног и етно наслеђа (вернакуларна архитектура)
- 5 Мрежа "Четири музеја" (обнова и афирмација)

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- 1 Гасификација (Пирот, Бела Паланка, Димитровград)
- 2 Измештање железнице из урбаних центара, обнова земљишта браунфилд локација
- 3 Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
- 4 Успостављање интегрисаног регионалног система отпадних вода
- 5 Формирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију
- 6 Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и интегрално управљање и заштита од пожара - "Четири шуме"

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- 1 Успостављање е-платформе "Купи наше" – регионална промоција локалних произвођача
- 2 Формирање Креативног центра за очување и афирмацију старих заната
- 3 Умрежавање и усклађивање образовних профила са тржиштем радне снаге

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- 1 Успостављање службе хитне медицинске помоћи на целом урбаном подручју
- 2 Формирање мреже комплементарних мултифункционалних центара у руралним подручјима
- 3 Успостављање система мобилне здравствене заштите - "Здравље за све"
- 4 Успостављање интегрисаног система услуга за стара лица
- 5 Формирање регионалног центра за особе са аутизмом

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- 1 Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- 2 Развој практичних алата за управљање, мониторинг, евалуацију и имплементацију стратегије
- 3 Формирање Лабораторије за територијални развој (регионални савет)

ЛЕГЕНДА:

- СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ У ОБУХВАТУ ГРАДА/ЦЕНТРА ЈЛС
- БИЛАТЕРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ
- ИНТЕГРАЛНИ СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија³¹; Министарство привреде³²; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде³³; Министарство заштите животне средине³⁴; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре³⁵; Министарство рударства и енергетике³⁶; Министарство унутрашње и спољне трговине³⁷; Министарство правде³⁸; Министарство државне управе и локалне самоуправе³⁹; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁴⁰; Министарство за европске интеграције⁴¹; Министарство просвете⁴²; Министарство здравља⁴³; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁴⁴; Министарство за бригу о породици и демографију⁴⁵; Министарство спорта⁴⁶; Министарство културе⁴⁷; Министарство за бригу о селу⁴⁸; Министарство науке, технолошког развоја и иновација⁴⁹; Министарство туризма и омладине⁵⁰; Министарство

³¹ <https://www.mfin.gov.rs/>

³² <https://privreda.gov.rs/>

³³ <http://www.minpolj.gov.rs/>

³⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/>

³⁵ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

³⁶ <https://www.mre.gov.rs/>

³⁷ <https://must.gov.rs/>

³⁸ <https://www.mpravde.gov.rs/>

³⁹ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁴⁰ <https://www.minlmpdd.gov.rs/>

⁴¹ <https://www.mei.gov.rs/>

⁴² <https://prosveta.gov.rs/>

⁴³ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁴⁴ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁴⁵ <https://minbpd.gov.rs/>

⁴⁶ <https://www.mos.gov.rs/>

⁴⁷ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁴⁸ <https://www.mbs.gov.rs/>

⁴⁹ <https://nitra.gov.rs/>

информисања и телекомуникација⁵¹; Министарство за јавна улагања⁵²; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁵³; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁵⁴; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁵⁵), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁵⁶; Агенција за управљање лукама⁵⁷) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁵⁸; Фонд за иновациону делатност⁵⁹; Фонд за науку Републике Србије⁶⁰;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.⁶¹; UniCredit banka⁶²; Banca Intesa⁶³; NLB Komercijalna banka⁶⁴; Банка Поштанска штедионица⁶⁵; ProCredit banka⁶⁶) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ⁶⁷ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027⁶⁸,

⁵⁰ <https://www.mto.gov.rs/>

⁵¹ <https://mit.gov.rs/>

⁵² <https://www.obnova.gov.rs/>

⁵³ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁵⁴ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

⁵⁵ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁵⁶ <https://ras.gov.rs/>

⁵⁷ <https://www.aul.gov.rs/>

⁵⁸ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁵⁹ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

⁶⁰ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁶¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁶² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁶³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁶⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

⁶⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁶⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

⁶⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

⁶⁸

[https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi evropske teritorijalne saradnje u RS 2021-2027.pdf](https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi%20evropske%20teritorijalne%20saradnje%20u%20RS%202021-2027.pdf)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁶⁹ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III⁷⁰, Вишекорисничка ИПА⁷¹;

- Програми ЕУ⁷² (Дигитална Европа⁷³, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ⁷⁴ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан⁷⁵;
- Међународни финансијски инструменти-банке⁷⁶ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB⁷⁷, Немачка развојна банка - KfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији⁷⁸, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ⁷⁹, Француска развојна агенција⁸⁰, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

⁶⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁷² <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

⁷³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

⁷⁵ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

⁷⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁷ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁷⁸ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

⁷⁹ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

⁸⁰ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: *Извори финансирања (стање јул 2023. године)*

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ			
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије			
	БАНКЕ			
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka			
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ			
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027		Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020		ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)		Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске		МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027		Програм за запошљавање и социјалне иновације	Регионални стамбени програм Зелена агенда за Западни Балкан
	Инвестициони оквир за Западни Балкан		ЕРАЗМУС	
	ИПАРД III		Креативна Европа	
	Вишекорисничка ИПА		Европа за грађане и грађанке	
		Европски здравствени програм III		
		ФИСКАЛИС 2020		
		ЦАРИНА 2020		
		Механизам цивилне заштите ЕУ		
		Инструмент за повезивање Европе		
		Права, једнакост и грађанство		
		Европски инструмент за демократију и људска права		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ				
Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW				
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ				
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска				

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна улагања	Европска инвестициона банка UN SDGs

<p>Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне</p>	<p>Министарство културе МГСИ ЈПП</p>	<p>Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО</p>
<p>Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема</p>	<p>РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS</p>
<p>Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама</p>	<p>Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања</p>	<p>ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња</p>
<p>Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља</p>	<p>Министарство културе Министарство туризма</p>	<p>World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО</p>

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- **Ефикасност и делотворност стратегија:** праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- **Транспарентност и одговорност:** праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- **Видљивост и капацитет:** показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- **релевантни** - блиско повезани с циљевима стратегија;
- **прихваћени** - од стране запослених и релевантних актера;
- **веродостојни** - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- **лаки** - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- **необориви** – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 4). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 СОУРРР
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 СОУРРР
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС СОУРРР
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	СОУРРР
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 СОУРРР СПРРРР
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 СНУРРР
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 СНУРРР

СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	-Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	вожњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број	

		предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУСЗЗ

	маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају		
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних,	Број уговорених пројеката	

	хибридних		
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРПС СНТРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРПС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРПС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРПС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund – Article 8(1)(1)	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“	СНТРС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "созрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социоекономског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Пирот има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.⁸¹

Након затварања пројекта, Град Пирот би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројеката. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

⁸¹ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Copernicus Land Monitoring Service, 2022
- ЈП Дирекција за путеве: подаци о путној мрежи
- Локалне интегралне и секторске стратегије и планови

- Просторни план Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/2010).
- Просторни план Републике Србије 2021-20235 (Нацрт)
- Регионални просторни план за подручје Нишавског, Топличког и Пиротског управног округа („Службени гласник РС”, број 01/2013).
- Републички геодетски завод: графички искази
- Републички завод за статистику: основни статистички подаци
- Стаменковић С. (2005): Географска енциклопедија насеља Србије, Географски факултет Београд

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

На основу 10. и 38. став 3. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), члана 13. став 1, члана 32. став 1. тачка 6. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 25. став 1. тачка 4 Статута Града Пирота ("Службени лист Града Ниша", број 20/2019), Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019) и Меморандума о разумевању, закљученог између града Пирота и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге (П 031-71/22 од 20.05.2022 године) којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка,

Скупштина Града Пирота на седници одржаној 30.06.2022. године, доноси

ОДЛУКУ

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, ДИМИТРОВГРАД И БЕЛА ПАЛАНКА

Члан 1.

Град Пирот приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка.

Члан 2.

Циљ израде Стратегије је допринос одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбаноруралних веза.

Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 3.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци одрживог урбаног развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, кроз сагледавање европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика и програма и пројекта који се реализују на територији урбаних подручја.

Члан 4.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 5.

У циљу израде Стратегије образоваће се Савет за развој урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка (у даљем тексту: Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Прва седница Савета одржаће се најкасније у року од 30 дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 6.

Савет чине Градоначелник Града Пирота, председници општина Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представник Регионалне развојне агенције „Југ“, док су заменици чланова Савета заменик Градоначелника града Пирота, односно заменици председника општина, и предложени представник Регионалне развојне агенције „Југ“.

Радам Савета руководи председник Савета, који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на својој првој седници.

Задатак Савета је да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт Стратегије, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Члан 7.

Радна група има задатак да изради радни текст Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Координатора и чланове Радне групе именује Градоначелник града Пирота.

Члан 8.

Регионална развојна агенција „Југ“ пружа стручну подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, која подразумева обезбеђење простора за рад у сарадњи са градским управама и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 9.

Током израде Стратегије могу се организовати тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, у чији рад могу бити укључени сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 10.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 11.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус.

СКУПШТИНА ГРАДА ПИРОТА

За реализацију ове Одлуке задужена је Канцеларија за локални економски развој града Пирота и организационе јединице општинских управа Бабушница, Димитровград и Бела Паланка, надлежне за послове урбанизма.

Члан 12.

О овој одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 13.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Ниша".

I бр.06/48-6/22
30.06.2022. год.
П и р о т

ПРЕДСЕДНИЦА
СКУПШТИНЕ ГРАДА
Милена Димитријевић

Милена Димитријевић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Сл. гласник РС", бр. 30/2018), чланом 13. став 6. и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон, 47/2018 и 111/2021 – др. закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл. гласник РС", бр. 51/2009, 30/2010 и 85/2015 – др. закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Сл. гласник РС", бр. 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Сл. гласник РС", бр. 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 6) Статута општине Димитровград („Сл. лист општине Димитровград“, бр. 6/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград, Скупштина општине Димитровград, на седници од 29.06.2022. године, донела је

ОДЛУКУ
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА
ПИРОТА и ОПШТИНА БАБУШНИЦА, БЕЛА ПАЛАНКА и ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Димитровград приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Пирота и председници општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције Југ, док су заменици чланова Савета, заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција Југ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу Општине Димитровград"

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

У оквиру Јавног позива за подношење предлога пројекта за израду територијалних стартегија, број позива: CFP EUPROPLUS 01-2021, који је расписала Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге у оквиру програма ЕУ Про Плус 13.10.2021. године, Граду Пироту (као носиоцу пројекта) и партнерским општинама (Бабушница, Бела Паланска и Димитровград) одобрена је техничка подршка Граду Пироту за израду Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланска и Димитровград.

У складу са потписаним Меморандумом о разумевању и сарадњи између UNOPS-а и Града Пирота о пружању техничке подршке кроз израду Стратегије развоја урбаног подручја Града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланска и Димитровград, Општина Димитровград у сарадњи са ЕУ ПРО Плус Програмом иницира израду, као и коначно усвајање Стартегије, подржи процес израде Стратегије у свим његовим фазама и формира интердисциплинарну радну групу за израду Стартегије. У сарадњи са партнерским локалним самоуправама Општина Димитровград се обавезује да успостави управљачки механизам за територију обухваћену Стратегијом и да ради на успостављању укупног институционалног оквира за подршку имплементације Стратегије. Техничка подршка УНОПС-а се састоји од пружања подршке раду интердисциплинарне радне групе кроз фасилитацију и организацију догађаја, обука, радионица за израду Стартегије, затим пружању техничке подршке у припреми нацрта Стратегије, као и пратећих материјала и подршка у припреми коначне верзије

документа и пружању техничке подршке за успостављање управљачког механизма за територију обухваћену Стратегијом, као и пружање подршке имплементацији Стратегије.

Стратегија доприноси напретку у области интегралног одрживог приступа планирању развоја и подизању капацитета за спровођење територијалних иницијатива као и уравнотеженом друштвено економском развоју, подржавањем економског раста, унапређењем социјалне инфраструктуре и друштвене кохезије, уз усмереност на добро управљање. Стратегијом се тежи да се постигне територијална кохезија кроз уравнотежен економски регионални развој и унапређење људског капитала.

За реализацију Стратегије нису потребна додатна финансијска средства из буџета Општине Димитровград.

Број: 06-106/2022-17/18-21
У Димитровграду, 29.06.2022. године.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД

ПРЕДСЕДНИК

Зоран Ђуров

У складу са чланом 12. Закона о планском систему („Службени гласник РС”, бр. 30/2018), чланом 13. став 6, чланом 21. Закона о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018 и 111/2021-др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју („Службени гласник РС”, бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката („Службени гласник РС”, бр. 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (“Службени гласник РС”, бр.47/2019), чланом 40. Статута општине Бела Паланка („Службени лист Града Ниша”, бр.14/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022.године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград,

Скупштина Општине Бела Паланка на седници од 27-06. 2022. године, доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БЕЛА ПАЛАНКА, БАБУШНИЦА И ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Бела Паланка приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Пирота и председници општина Бела Паланка, Бабушница и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници (*надлежне*) регионалне развојне агенције ЈУГ, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција ЈУГ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се услађавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 12 (дванаест) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном листу Града Ниша “.

Број: 011-47/2022-1
Датум: 28.06.2022. године

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БЕЛА ПАЛАНКА

ПРЕДСЕДНИК
АЛЕКСАНДАР ПЕЈЧИЋ

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. став 1. тачка 4 Статута општине Бабушница („Скупштински преглед општине Бабушница“, број 4/2019 и 7/2019-исправка) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Пирота, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, број 031-71/22 дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград, Скупштина Општине Бабушница на седници одржаној 10.06.2022. године донела је:

ОДЛУКУ

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ПИРОТА И ОПШТИНА БАБУШНИЦА, БЕЛА ПАЛАНКА И ДИМИТРОВГРАД

Члан 1.

Општина Бабушница приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелазу на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник града Пирота и председници општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне развојне агенције „Југ“, док су заменици чланова Савета заменик градоначелника односно заменици председника општина или друга лица по овлашћењу.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Пирота.

Члан 9.

Регионална развојна агенција „Југ“ пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском и општинским управама, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градске управе и општинских управа надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Скупштинском прегледу Општине Бабушница“.

Број:350-38/2022-2
У Бабушници, 10.06.2022. године
СКУПШТИНА ОПШТИНА БАБУШНИЦА

ПРЕДСЕДНИК,
Далибор Јоцић, с.р.

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Пренамена Млекарске школе у Академију хране
2.	Обнова Строшене чесме у старом градском језгру Димитровграда
3.	Обнова Завичајног музеја у Белој Паланци
4.	Обнова и ревитализација цркве Светог Архангела у селу Бољев Дол (Димитроград)
5.	Ревитализација просторно културно историјских целина (ПКИЦ), село Гостуша
6.	Валоризација археолошких налазишта на територији урбаног подручја
7.	Креирање туристичког коридора Via militaris, повезивање и промоција најзначајнијих туристичких потенцијала
8.	Ревитализација и заштита римског наслеђа на Via Militaris - Ремизијана (Бела Паланка), пут Via Militaris, остаци TURRES-а (Пирот),
9.	Очување старих заната, посебно ковачког
10.	Развој и унапређење музеја Занатлијско сокаче (Бела Паланка)
11.	Музеј ћилимарства у Пироту
12.	Етно музеј у селу Поганво у Димитровграду
13.	Обједињавање туристичке понуде (скијање, фолклор, ћилимарство, вурда, сушеница, баница, јагње у Крупцу, планинарење, бициклизам, трчање, Српски Колорадо - Славинско грло)
14.	Пројекти туристичке сигнализације
15.	Бисери округа – заједничка понуда (израда сајта, брошура, промо филма)
16.	Визиторски центар у Трнски Одоровци у СРП Јерма
17.	Креативни центар старих заната у селу Сенокос на Старој планини (општина Димитровград)
18.	Реафирмација Звоначке бање
19.	Меморијални комплекс „Паметник“ у Димитровграду
20.	Израда пројекта културе сећања (Златан Дудов у Димитровграду)
21.	Израда мапе традиционалне хране за урбано подручје
22.	Дисперзивно и децентрализовано одржавање манифестација
23.	Израда календара манифестација и брошура о њима за цело Урбано подручје (културно, гастро, етно...)
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
24.	Јавна партнерства ЈП, ЛС, ОЦД у циљу унапређења енергетске ефикасности
25.	Израда планова и пројеката за коришћење енергије из зелених обновљивих извора
26.	Фромирање Регионалног развојног центра за нискоугљеничну и циркуларну економију Пирот
27.	Пројекат обнављања шума
28.	Промоција принципа циркуларне економије-јавни и приватни сектор, стварање савеза за циркуларну економију

29.	Техничка подршка мониторинга и испитивања квалитета ваздуха и вода
30.	Паметна решења у насељима - паметне канте и паркинзи
31.	Мерење и контрола загађења ваздуха
32.	Израда пројеката процене ризика са плановима мера заштите и спашавања у ванредним ситуацијама на нивоу ЈЛС
33.	Израда пројекта регулације водотокова
34.	Израда пројеката за регулацију реке Нишаве (на деловима где није извршена регулација
35.	Израда пројеката и планова за пречишћавање отпадних вода
36.	Уклањање дивљих депонија
37.	Изградња рециклажних острва
38.	Израда планова урбане мобилности
39.	Пројекат мирујућег саобраћаја (паркинга) око опште болнице Пирот
40.	Изградња пешачких бицикличких стаза у градовима и између насеља где је могуће
41.	Увођење електричних возила у јавни градски и међуградски превоз, субвенције
42.	Интеграција железничког, друмског саобраћаја и бицикличких стаза, како би се остварио ефикасан превоз и мобилност грађана у региону
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
43.	Регионална иновациона шема за предузећа уз подршку РРА Југ
44.	Регионални развојни фонд за рурални развој
45.	Подршка младима у предузетништву
46.	Увођење принципа циркуларне економије у МСП, Бинис инкубатор- центар за циркуларну економију
47.	Субвенционисање запошљавања у МСП
48.	Обука МСП и подршка у припреми пројеката Хоризон ЕИТ мануфактуринг
49.	Обука/едукација за Унију произвођача, представљање производа, кроз ИТ центар по општинама
50.	Стварање нових програма за управљање ризицима у привреди
51.	Стварање регионалног бренд производа (качкавал, сушеница, ћилим, пита, вурда)
52.	Стварање регионалног програма „Купи наше“
53.	Подршка младима у запошљавању
54.	Дегустациони центар за традиционалне производе
55.	Сајам кроз промоцију производа од искључиво рециклираних материјала
56.	Увођење нових образовних профила у складу са привредом и континуирано подизање компетенција запослених
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
57.	Институционално повезивање образовних установа у земљи, региону и Европи
58.	Оснивање сигурне куће за целокупно урбано подручје
59.	Изградња дома за смештај старих лица
60.	Идентификација и помоћ старачким домаћинствима у руралним областима која су ван система социјалне заштите
61.	Мултифункционални центри у урбаном подручју
62.	Унапређење услуге „Помоћ у кући“, посебно у руралним срединама
63.	Регионални центар за децу оболелу од аутизма и са посебним потребама

64.	Реконструкција/адаптација школских објеката на Старој планини, за потребе рекреативне наставе
65.	Обезбеђење хитне медицинске помоћи на целокуоном Урбаном подручју
66.	Обезбеђивање приступачног становања за здравствене раднике и запослене у образовању
67.	Субвенционисање отварања мобилних апотека које би покривале потребе делова Урбаног подручја које немају ову врсту услуга – Здравље за све
68.	Прилагођавање приступачности посебно спортским објектима
69.	Промоција нематеријалног културног наслеђа
70.	Представљање културних места (Заветни крст, записи)
71.	Повезивање културних тачака на Урбаном подручју и стварање заједничких тематских рута (нпр. <i>via militaris</i> , верска архитектура, верски туризам и сл.)
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
72.	Успостављање јединственог управног места у свим ЈЛС
73.	Оснивање “Регионалних лабораторија”, које се састају на одређене теме и заснивају се на “регионалном знању” за решавање питања развоја
74.	Кампања за подизање свести грађана ради већег укључивања у процес управљања
75.	Стварање тимова за аплицирање на нивоу округа (пројектних тимова) који би пратили аплицирање за читаво подручје округа
76.	Јачање капацитета за управљање развојем-јавни, цивилни, приватни сектор, обуке и струдијска путовања
77.	Израда стратегије паметне специјализације територије
78.	Израда софтвера са презентацијом свих локација атрактивних за урбани развој
79.	Израда платформе за презентацију актуелних пројеката
80.	Развој регионалног информационог система за праћење и евалуацију ИТИ стратегије на нивоу урбаног подручја
81.	Израда CLLD стратегија и креирање механизма за реализацију
82.	Креирање инструмента за активирање знаменитих појединаца и научника

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Ђорђе Томовић, Небојша Иванов, Игор Тричковић, Перица Цолић, Бобан Толић, Ђорђе Танић, Марта Адамовић, Ивана Ђорђевић, Ана Тасић, Наташа Стефановић, Драгана Ђирић, Емилија Поповић, Ивана Максимовић, Ана Петровић, Ненад Јовановић, Јелена Величковић, Валентина Васиљевић, Живорад Ристић, Ивана Џунић Антић, Радмила Нешић, Сузана Ђорђевић, Наташа Бранковић, Предраг Видановић, Ивана Меденица, Оливера Виријевић Костић, Тугомир Цветковић, Марија Маринковић, Маја Ђорђевић, Марјан Ђирић, Ирена Лазаревић, Соња Ђирић, Тијана Тошић, Ана Филиповић Гогич, Маја Ђирић, Александар Видановић, Ивица Савић, Вања Видановић, Никола Спасић, Иван Меденица, Милан Живковић, Срђан Игић, Албена Милев, Марина Димитријевић, Бранислав Стаменов, Борис Котев, Биљана Ранђелов, Васка Ђокић, Гордана Ранчев, Тамара Милошев, Милан Борисов, Љубица Димитријевић, Дејан Видановић, Бојан Антић, Слободан Митић, Наташа Ђурић, Радица Јоцић, Јасмина Голубовић, Александра Младеновић, Драгана Јеврић, Видосав Вучковић, Марија Бошковић, Милан Станковић, Биљана Ставановић Игњатовић, Марија Ранђеловић, Марко Станисављевић, Кристина Алексић.

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И
ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.

1. НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположива средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
 1. за снабдевање водом;
 2. путне инфраструктуре.
 3. за складиштење и прераду пољопривредних производа

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.

- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
 1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
 2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
 3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
 4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
 5. Диверсификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локалним самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и

омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.

- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса , отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.

- Смањење угљеничног отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.
- Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстаница и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.

- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својном – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање

¹¹ <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

програма и пројекта организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.

- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштва у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родно одговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројеката у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројекта претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ^{12 13}

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компететивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле препознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компететивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.

- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Intereg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.

- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђивања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публиковање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечно-информационе делатности и библиотечно-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечно-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечно-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.

- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини мини бусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину мини бусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврсности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.

²² <https://www.mto.gov.rs/>

- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.
- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

²³ <https://mit.gov.rs/>

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

²⁵ <https://rmro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.
- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.
- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

³² <https://uap.gov.rs/>

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехранбене индустрије.

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери“ представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.

- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартаповима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавшавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западног Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутпне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

47

<https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

48

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	87.725.678,82 евра

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА	32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

⁵¹ www.croatia-serbia.com

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА			38.281.653,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА			14.000.000,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	16.223.529,41 евра

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке⁵³

⁵² <http://srb-bih.org/>

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: оснаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемимске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитета локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо-економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕБ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7 / 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021.године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројеката, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројеката средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предприсупну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисника ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснике ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисника из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СIP), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (ЕИТ). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава.

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус* за младе предузетнике). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштитита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесница, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у

пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 -

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотежу између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих

(Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против корона вируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

По потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацитиу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете,

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима.

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ ЕБРД

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (ЕБРД) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи ЕБРД су у складу са Стратегијом за

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкуренентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.
- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног кровног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС.

Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КфW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенца) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успјешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спровode у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: [Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe](#); [Waste management, circular economy and green job opportunities](#); [Energy efficiency in public buildings](#); [Development of a sustainable bioenergy market](#); [Social rights for vulnerable groups](#); [Public administration reform](#); [Social services for disadvantaged population groups](#); [Promoting EU Integration in the Western Balkans](#); [Open regional funds for South-East Europe – legal reform](#); [Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services](#); [Public finance reform](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity](#); [Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency](#); [Economic Diversification of Rural Areas](#); [Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans](#); [Programme „Migration for Development“](#); [Private sector development in disadvantaged regions](#); [Sustainable recruitment of nurses](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade](#); [Western Balkans School Exchange Scheme](#); [Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education](#); [Supporting young people in rural regions of Serbia](#); [Strengthening Rule of Law in Serbia \(giz.de\)](#)

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastruktura-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава“ и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (МоР) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARGO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019. године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Деоа (терминала) у Макишком пољу.

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електро дистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита” РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ITOCHU“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021. године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеве (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017. године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и стартап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

(обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средстава развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине,

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спровode на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukliuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>